

Detentiecentra Rotterdam locatie Merwehaven Stockholm

Inspectierapport
Incidentonderzoek

Inspectie voor de Sanctietoepassing

Raad voor Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming

Ministerie van Justitie

Inspectie voor de Sanctietoepassing

*Raad voor Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming*

Detentieboten Zuid-Holland locatie Merwehaven

Inspectierapport

Inhoudsopgave

Voorwoord 4

Samenvatting 5

1 Inleiding 10

- 1.1 Aanleiding en doel 10
- 1.2 Reikwijdte 11
- 1.3 Objectbeschrijving 11
- 1.4 Toetsingskader 15
- 1.5 Opzet 15
  - 1.5.1 Methode 15
  - 1.5.2 Tijdpad 16
- 1.6 Recent onderzoek 16

2 Bevindingen 19

- 2.1 Bedrijfsproces 19
  - 2.1.1 Organisatie 19
  - 2.1.2 Communicatie 24
  - 2.1.3 Screening 25
  - 2.1.4 Verblijf 27
- 2.2 Rechtspositie 28
  - 2.2.1 Huisregels 28
  - 2.2.2 Commissie van toezicht 28
  - 2.2.3 Rechten 30
  - 2.2.4 Dagprogramma 37
  - 2.2.5 Sancties 39
  - 2.2.6 Gedetineerdencommissie 40
- 2.3 Veiligheid 41
  - 2.3.1 Voorzieningen 41
  - 2.3.2 Naleving 41
- 2.4 Vertrek 42

3 Conclusies en oordeel 45

- 3.1 Algemeen 45
- 3.2 Rechtspositie 47
- 3.3 Veiligheid 50
- 3.4 Vertrek 51

4 Aanbevelingen 53

- 4.1 Aanbevelingen voor de Dienst Justitiële Inrichtingen 53
- 4.2 Aanbevelingen voor de locatie Merwehaven 53
  - 4.2.1 Algemeen 53
  - 4.2.2 Rechtspositie 53
  - 4.2.3 Veiligheid 55
  - 4.2.4 Vertrek 55

Bijlage A: Bronnen 56

Bijlage B: Afkortingen 57

Bijlage C: Toetsingskader 58

Bijlage D: Inspectieprogramma 73

Bijlage E: Foto's 75

Voorwoord

De Inspectie voor de Sanctietoepassing (ISt) en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) hebben gezamenlijk een onderzoek gedaan naar de detentieboot Bibby Stockholm in de Merwehaven in Rotterdam. De RSJ had in 2005 al een toezichtbezoek aan de boot gebracht. De ISt had een doorlichting gepland in het najaar. De reden om in plaats daarvan in het voorjaar van 2006 een gezamenlijk onderzoek te doen was gelegen in de publiciteit naar aanleiding van een tweetal artikelen in het weekblad Vrij Nederland, waarin een journalist die een aantal dagen op de boot werkzaam geweest is verslag doet van zijn ervaringen.

In dit rapport wordt uitvoerig verslag gedaan van de bevindingen van ISt en RSJ. Sommige beelden uit het VN-artikel worden bevestigd, andere niet. De conclusie van het onderzoek luidt dat enerzijds sprake is van een correcte en respectvolle bejegening van de bewoners van de boot, maar anderzijds op het punt van rechten en voorzieningen nog een aantal verbeteringen aangebracht kan worden, variërend van de aanschaf van nieuwe matrassen tot een betere toegang tot de psycho-sociale zorg. Het onderzoek heeft nauwelijks bevestiging opgeleverd van incidenten die de journalist van Vrij Nederland uit de derde hand heeft opgetekend.

Op een paar punten komen ISt en RSJ tot een verschillend oordeel. Waar sprake is van een weliswaar magere voorziening, maar geen aantoonbare strijd aanwezig is met bestaande wetgeving, of waar een verschil in interpretatie van wetgeving aan de orde is, komt de Inspectie niet tot een afkeurend oordeel. De Raad doet dat in sommige gevallen wel.

Het onderzoek heeft zich vooral gericht op de rechtspositie en bejegening van de bewoners. Voor de RSJ lag dat voor de hand omdat het werkterrein van de Raad zich niet uitstrekt tot andere onderwerpen. Voor de ISt was de overweging dat andere inspecties inmiddels onderzoek hebben uitgevoerd naar de veiligheid op de boot, en een doublure daarvan niet zinvol zou zijn.

W.F.G. Meurs
Hoofdinspecteur
Inspectie voor de Sanctietoepassing

P.B. Boorsma
Algemeen voorzitter
Raad voor Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming

Samenvatting

Dit inspectierapport doet verslag van een onderzoek naar de detentieboot Stockholm. Aanleiding voor het onderzoek vormde een reportage in Vrij Nederland door een journalist die korte tijd als vreemdelingtoezichthouder (vth'er) op de detentieboot stage heeft gelopen. De inhoud van deze reportage was voor de Tweede Kamer aanleiding de minister van Justitie te verzoeken een onderzoek te doen instellen naar de gang van zaken in deze detentievoorziening.

Doel van het onderzoek is het functioneren van deze detentievoorziening in zijn geheel te beoordelen en te bezien of er op de Stockholm incidenten plaatsvinden die structureel van aard zijn.

Als uitgangspunt voor het onderzoek diende een door de Inspectie voor de Sanctietoepassing (ISt) en Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) gezamenlijk gehanteerd toetsingskader.

De inspecties op de locatie hebben plaatsgevonden op 6, 11, 12 en 13 april 2006.

Gekoppeld aan de primaire aanleiding tot het onderzoek, de reportage in Vrij Nederland, kan niet worden gesteld dat er in de locatie Merwehaven van de detentieboten sprake is van structurele misstanden en/of een verstoorde relatie tussen bewoners en de vreemdelingtoezichthouders (vth'ers).

Door alle respondenten die in het onderzoek zijn geïnterviewd wordt in het bijzonder ten aanzien van de relatie tussen bewoners en vth'ers aangegeven dat deze getuigt van respect voor elkaar. De onderzoekers hebben niet kunnen vaststellen dat deze relatie in sterke mate wordt beïnvloed door misbruik van eenzijdige functionele macht door de vth'ers naar de bewoners.

Een tweetal incidenten, waar in de reportage in Vrij Nederland aan werd gerefereerd, kon door de onderzoekers op basis van beschikbare documentatie en een interview met betrokken bewoners en functionarissen nader worden onderzocht. Hierbij is gebleken dat er door de betrokken medewerkers niet moedwillig op een onbetamelijke wijze met de bewoners is omgegaan; in de presentatie naar derden is er hoogstens sprake van (geveinsde)

onverschilligheid. Van de overige incidenten kon niet worden achterhaald waar de bron lag.

Objectbeschrijving

De Stockholm van locatie Merwehaven van de Detentieboten Zuid-Holland is een onderdeel van de Tijdelijke Directie Bijzondere Voorzieningen van de Dienst Justitiële Inrichtingen. De Dienst Justitiële Inrichtingen is een agentschap van het ministerie van Justitie dat verantwoordelijk is voor de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties.

De Stockholm is een huis van bewaring specifiek gericht op het in bewaring stellen van vreemdelingen op basis van een bestuursrechtelijke maatregel op grond van artikel 59 van de Vreemdelingenwet. Doel van de bewaring is het beschikbaar houden van de vreemdeling voor de uitzettingsprocedure, het vaststellen van identiteit en nationaliteit en te voorkomen dat de vreemdeling zich onttrekt aan de uitzetting.

De vreemdelingenbewaring onderscheidt zich op een aantal aspecten van die van het reguliere gevangeniswezen. In de vreemdelingenbewaring wordt toezicht gehouden door vreemdelingentoezichthouders. Het gevangeniswezen kent twee executieve functiegroepen: de penitentiair inrichtingwerkers, die gedetineerden tijdens hun detentie begeleiden en de bewaarders, die meer zorgdragen voor het veiligheidstoezicht op afstand. In de vreemdelingenbewaring is de vreemdelingentoezichthouder zowel verantwoordelijk voor het toezicht als voor het dagelijks contact.

De vreemdelingenbewaring werkt veel met inzet van medewerkers op basis van dienstverleningsovereenkomsten met faciliterende organisaties zoals de DJI-Pool en de Group 4 Securicor; deze leveren ieder de helft van de vreemdelingentoezichthouders.

Verder onderscheidt de vreemdelingenbewaring zich doordat in het bedrijfsproces een belangrijke rol is belegd bij terugkeerfunctionarissen die de vreemdeling behulpzaam kunnen zijn bij het organiseren en faciliteren van terugkeer.

In de praktijk van de vreemdelingenbewaring spreekt men van bewoner in plaats van gedetineerde en de verblijfsruimte noemt men in plaats van cel kamer.

De Stockholm is een hotelboot van de rederij Bibby-line, die is aangepast voor vreemdelingenbewaring. De Stockholm is gefaseerd in gebruik genomen vanaf

24 januari 2005. Voorzien is om de locatie Merwehaven tot september 2009 in gebruik te houden. De Stockholm heeft een capaciteit van 472 plaatsen. Dat is 16% van de totale landelijke capaciteit voor vreemdelingenbewaring. De gemiddelde verblijfsduur van de bewoners op de Stockholm op 6 april 2006 is 102 dagen. Meer dan zes maanden verblijven 56 bewoners (13%) op de Stockholm. Twee bewoners (0,5%) verblijven meer dan een jaar. De Stockholm kent uitsluitend meerpersoonskamers met twee, vier of zes bedden.

Conclusies algemeen

Dit onderzoek constateert dat de dagelijkse bedrijfsvoering, ruim een jaar na de start van de organisatie, nog voor een belangrijk deel wordt beïnvloed door incidenten met een uiteenlopend karakter. Dit onderzoek constateert evenwel ook dat de bevindingen veelal worden onderkend door alle betrokkenen bij het operationele proces van de Merwehaven en dat de directie de ambitie heeft om nog verbeteringen na te streven. De conclusies en aanbevelingen van dit rapport kunnen daartoe een aanknopingspunt vormen.

Aanbevelingen algemeen

1. Uniformeer de kledingvoorschriften voor vreemdelingtoezichthouders gezien de samenwerking tussen de DJI-poolers en de G4S-medewerkers en ook mede gezien de plannen om de DJI-Pool structureel in te bedden binnen DJI.
2. Reduceer de 'span of control' van de functiebegeleider van de DJI-poolers.
3. Ontlast de afdelingshoofden zodanig dat informatie-uitwisseling met vreemdelingtoezichthouders onder andere door regelmatig werkoverleg geborgd is.
4. Verbeter het inkomst- en plaatsingsproces door meer stabiliteit te brengen in het team van de inkomstafdeling.
5. Vervang versleten matrassen.
6. Draag zorg voor serviesgoed dat niet de sporen van eerder gebruik vertoont.

Conclusies rechtspositie

Met betrekking tot bejegening is de conclusie dat de situatie niet veel anders is dan bij het toezichtbezoek van de RSJ in 2005. De kwaliteit van de bejegening voldoet maar is beperkt.

De functie van de commissie van toezicht en daarvan afgeleid die van de beklagcommissie, is onder de bewoners onvoldoende bekend. Ook de rol van de maandcommissaris is voor de bewoners onvoldoende bekend.

Voor meer dan hoogst incidentele discriminatie van bewoners door medewerkers zijn geen aanwijzingen.

De toegang tot de psycho-sociale verzorging schiet te kort.

In de winkel is het assortiment beperkt en het omvat uitsluitend houdbare voedingswaren.

Aan het begrip bibliotheek wordt inhoud gegeven door op elke recreatiezaal in een boekenkast een aantal boeken beschikbaar te hebben.

De voorzieningen voor sport en lichamelijke oefening zijn zeer beperkt.

De luchtvoorziening van de observatieafdeling (OBS) voldoet niet.

Het overleg met de gedetineerdencommissie verdient van de zijde van de directie aanhoudend aandacht en structuur.

Aanbevelingen rechtspositie

7. Ontlast de afdelingshoofden zodanig dat de afdelingshoofden niet vooral op basis van incidenten contact hebben met de bewoners.

8. Maak de huisregels zodanig onbelemmerd beschikbaar en zodanig toegankelijk dat de bewoners op de hoogte zijn van hun rechten en plichten.

9. Draag zorg voor een eensluidende handhaving van de huisregels door de vreemdelingtoezichthouders opdat de bewoners geen willekeur ondervinden.

10. Creëer een juridisch loket om de onzekerheid bij de bewoners tot het minimum te beperken als het gaat om hun rechtspositie.

11. Draag zorg voor een betere bekendheid van de rol en functie van de commissie van toezicht bij zowel vreemdelingtoezichthouders als bewoners.

12. Tref geluidsisolerende voorzieningen opdat de bewoners ongestoord kunnen telefoneren.

13. Draag zorg voor een meer uitgebreide rapportage over het gedrag van de bewoners ten behoeve van een betere voortgangscontrole en om problematisch gedrag en klachten beter te kunnen volgen.

14. Voorkom onderdiagnostiek en onderbehandeling van bewoners bij psycho-sociale problematiek.

15. Verbeter de continuïteit in de huisartsenzorg ten behoeve van de kwaliteit van de indicatiestelling door de huisarts.

16. Verruim de capaciteit van de extra zorgafdeling in overeenstemming met de noodzakelijke behoefte.

17. Het is wenselijk om, in overleg met de gedetineerdencommissie, het assortiment van de winkel uit te breiden met verse producten als fruit en groente.

18. Maak het mogelijk dat de bewoners toegang hebben tot een uitgebreider boekenbestand, woordenboeken en juridische naslagwerken.
19. Creëer de mogelijkheid dat de bewoners wekelijks aan lichamelijke oefening kunnen doen met behulp van fitnessapparatuur.
20. Tref een luchtvoorziening ten behoeve van de OBS-afdeling opdat het verblijf hierin kan worden aangemerkt als verblijf in de buitenlucht.
21. Formaliseer en faciliteer de gedetineerdencommissie.

Conclusie veiligheid

De locatie Merwehaven is, qua voorzieningen, voldoende toegerust op het bestrijden van calamiteiten.

Aanbevelingen veiligheid

22. Draag zorg voor de borging van een technisch volledige bruikbaarheid van de veiligheidsvoorzieningen en voor de handhaving en naleving van de instructies dienaangaande, in het bijzonder als het gaat om de detectiepoort.
23. Laat calamiteitenoefeningen regelmatig plaatsvinden.

Conclusies vertrek

De vreemdelingentoezichthouders hebben een focus op het verblijf van de bewoners en leveren geen functionele bijdrage aan het vertrekproces. De terugkeerfunctionarissen hebben een focus die vooral is gericht op het proces van uitzetting.

Aanbeveling vertrek

24. Creëer de mogelijkheid en draag zorg voor de gelegenheid voor een reguliere informatie-uitwisseling over de bewoners tussen de vreemdelingentoezichthouders en de terugkeerfunctionarissen enerzijds gericht op de omstandigheden tijdens het verblijf in bewaring en anderzijds gericht op de omstandigheden na vertrek.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aanleiding van het onderzoek

Een reportage over de detentieboot Stockholm in het weekblad Vrij Nederland (VN)¹ was voor de Tweede Kamer aanleiding de minister van Justitie te verzoeken naar de gang van zaken op de detentieboten een onderzoek te doen instellen. De minister heeft vervolgens de ISt verzocht dit onderzoek ter hand te nemen en tevens aangegeven dat hierbij de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) betrokken diende te worden.

De ISt had eerder in haar jaarplan opgenomen in het najaar van 2006 een doorlichtingsonderzoek uit te willen voeren op de detentieboten als vervolg op het toezichtbezoek van de RSJ in februari 2005.

In goed overleg met de RSJ is besloten het onderzoek gezamenlijk uit te voeren en integraal te rapporteren. Indien de RSJ in de rapportage een eigenstandige mening heeft zal dit expliciet worden vermeld.

Vanwege de urgentie wordt op basis van het door de ISt gehanteerde protocol voor de werkwijze het onderzoek geduid als een incidentonderzoek².

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is te beoordelen of op de Stockholm incidenten plaatsvinden die structureel van aard zijn. Daartoe beoordeelt dit onderzoek primair het functioneren van de Stockholm als geheel; in de conclusie zal daarbij tevens kort worden ingegaan op de verslaggeving in Vrij Nederland.

---

¹ 25 maart en 1 april 2006.

² Zie Protocol voor de werkwijze van de ISt. Bij een incidentonderzoek wijkt de ISt naar de aard van het onderzoek af van de reguliere procedures.

1.2 Reikwijdte

Het incidentonderzoek omvat van de Detentieboten Zuid-Holland de locatie Merwehaven en in het bijzonder de detentieboot Stockholm. Het accent van het onderzoek is gelegd bij het aspect rechtspositie omdat veiligheidsaspecten recent zijn onderzocht door de brandweer Rotterdam (in een eigenstandig onderzoek) en de inspectie openbare orde en veiligheid, VROM inspectie en de arbeidsinspectie in een gezamenlijk onderzoek (zie par. 1.6).

Het aspect reïntegratie uit het toezichtkader van de onderzoekers krijgt, vanuit het oogpunt van de operationele doelstelling van de locatie Merwehaven, aandacht onder de noemer Vertrek.

1.3 Objectbeschrijving

Organisatie

De Stockholm van locatie Merwehaven van de Detentieboten Zuid-Holland is een onderdeel van de Tijdelijke Directie Bijzondere Voorzieningen (TDBV) van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). DJI is een agentschap van het ministerie van Justitie dat verantwoordelijk is voor de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties. De bestuursrechtelijke maatregel van vreemdelingenbewaring wordt binnen DJI nagenoeg volledig onder regie van de sectordirectie TDBV ten uitvoer gelegd. Daarnaast vindt momenteel³ nog vreemdelingenbewaring plaats in een tweetal daartoe aangewezen huizen van bewaring onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van de sectordirectie Gevangeniswezen van DJI.

Regime

De Stockholm is een huis van bewaring specifiek gericht op het in bewaring stellen van vreemdelingen op basis van een bestuursrechtelijke maatregel op grond van artikel 59 van de Vreemdelingenwet. De Stockholm is een huis van bewaring met een regime van beperkte gemeenschap. In een regime van beperkte gemeenschap worden de gedetineerden in de gelegenheid gesteld gemeenschappelijk aan activiteiten deel te nemen. Overigens houden zij zich op in de voor hen bestemde verblijfsruimte⁴.

---

³ Het is de bedoeling dat de TDBV op termijn alle vreemdelingenbewaring ten uitvoer zal leggen.

⁴ Artikel 21 Penitentiaire beginselenwet.

De minimale vereisten van de regimevoering in een penitentiaire inrichting zijn bepaald in de Penitentiaire beginselenwet (Pbw). Deze omvatten onder meer:

- de gedetineerde heeft het recht gedurende tenminste één uur per week bezoek te ontvangen;
- de gedetineerde heeft recht op lichamelijke oefening en het beoefenen van sport gedurende tenminste tweemaal drie kwartier per week;
- de gedetineerde wordt in de gelegenheid gesteld tot deelname aan recreatieve activiteiten, gedurende tenminste zes uren per week en
- dagelijks tenminste één uur in de buitenlucht te verblijven.

In de praktijk van de vreemdelingenbewaring spreekt men van bewoner in plaats van gedetineerde en de verblijfsruimte noemt men kamer.

Operationele doelstelling

Doel van de bewaring is het beschikbaar houden van de vreemdeling voor de uitzettingsprocedure, het vaststellen van identiteit en nationaliteit en te voorkomen dat de vreemdeling zich onttrekt aan de uitzetting. Een huis van bewaring voor vreemdelingen onderscheidt zich doordat het bedrijfsproces vooral is gericht op het faciliteren van de terugkeer van de bewoners naar het land van herkomst. Hierbij vervullen terugkeerfunctionarissen (tkf'ers), met in hun functie een duidelijke focus op het faciliteren van terugkeer, een voorname en coördinerende rol. Zo functioneert de tkf'er als een tussenpersoon bij het maken van afspraken met bijvoorbeeld de rechtsbijstandverlener en/of zaakgelastigde, functionarissen van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Vreemdelingenpolitie en de Koninklijke Marechaussee. Ook kan de tkf'er bijstand verlenen bij het oplossen van problemen inzake terugkeer als het gaat om reisdocumenten, financiën, bagage en relaties. Gedurende de bewaring wordt haar rechtmatigheid en daarmee de noodzaak tot voortzetting van de bewaring in voorkomend geval getoetst door de rechter.

Tijdelijkheid van de voorziening

De Stockholm is een hotelboot van de rederij Bibby-line. De Stockholm is als huis van bewaring voor vreemdelingen gefaseerd in gebruik genomen vanaf 24 januari 2005. Voorzien is de locatie Merwehaven tot september 2009 in gebruik te houden.

Capaciteit

De totale capaciteit voor vreemdelingenbewaring is landelijk 2889. De Stockholm heeft een capaciteit van 472 plaatsen. De Stockholm bestaat uit drie dekken onderverdeeld in acht verblijfsafdelingen met in totaal 18 tweepersoonskamers, 85 vierpersoonskamers en 16 zespersoonskamers. De tweepersoonskamer beschikt over een toilet op de kamer en douchegelegenheid op de gang. De vier- en zespersoonskamers beschikken over wastafel, douche en toilet op de kamer. De twee- en zespersoonskamer bestaan uit een gezamenlijke woon- en slaapruiimte. De tweepersoonskamer heeft een oppervlakte van 11 m². De zespersoonsmiddenkamer heeft een oppervlakte van 25 m² en de zespersoonshoekkamer heeft een oppervlakte van 29 m². De vierpersoonskamer is ingedeeld in een slaapvertrek en een woonvertrek met elk een oppervlakte van 11 m². Alle soorten kamers zijn voorzien van een koelkast, magnetron, waterkoker, koffiezetapparaat en een televisie.

Personeel

Tot de formatie van de Stockholm behoren 1 plaatsvervangend locatiedirecteur, 4 afdelingshoofden, 3 terugkeerfunctionarissen, 4 medewerkers bevolkingsadministratie, 1 activiteitenleider, 1 financieel medewerker, 1 facilitair coördinator, 2 medewerkers technische dienst (waarvan 1 bootsman) en 1 facilitair medewerker. De functie van vreemdelingentoezichthouder (vth'er) wordt uitgeoefend door medewerkers van de pool van bewaarders van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI-Pool) en door medewerkers van de particuliere beveiligingsorganisatie Group 4 Securicor (G4S).

Kengetallen

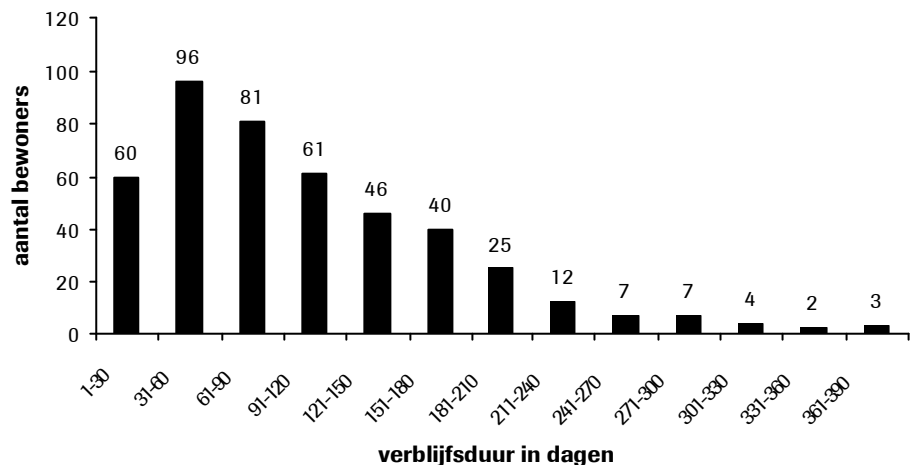
De bezetting van de Stockholm is op 6 april 2006 444 bewoners (een bezettingspercentage van 94%) met een gemiddelde verblijfsduur van 102 dagen. Figuur 1 geeft de verblijfsduur in dagen weer van de bewoners van de Stockholm op 6 april 2006. Meer dan zes maanden verblijven 56 bewoners (13%) op de Stockholm. Twee bewoners (0,5%) verblijven meer dan een jaar op de Stockholm.

De uitstroom uit de locatie Merwehaven is sinds de ingebruikname tot april 2006 in totaal 2385 vreemdelingen. Het ging hier om 1605 uitzettingen en 780 opheffingen. Het uitzettingpercentage is dus 67%⁵.

De kostprijs per plaats per dag is voor de Stockholm € 101,91.

De Stockholm deed in 2005 vijf meldingen van een bijzonder voorval bestaande uit een ontvluchting, een suicide en drie pogingen tot ontvluchting.

De commissie van toezicht ontving in 2005 325 klachten en verklaarde 11 klachten gegrond. Van deze gegronde klachten betroffen zes klachten beschadigde goederen, twee disciplinaire straffen en een enkele klacht over de in- en uitvoer van goederen, de bejegening en het dagprogramma.

Figuur 1: Verblijfsduur in dagen van de bewoners op de Stockholm op 6 april 2006.

---

⁵ Dit uitzettingspercentage wordt beïnvloed door de omstandigheid dat er na de sluiting van het uitzetcentrum Schiphol-Oost (nov. 2005) en recente beperking van de capaciteit van het uitzetcentrum Rotterdam door de instelling van een extrazorgafdeling aldaar, meer directe uitzettingen plaatsvinden vanuit de locatie Merwehaven.

1.4 Toetsingskader

Als uitgangspunt voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de door de ISt en RSJ gehanteerde toetsingskaders bij respectievelijk doorlichtingen en toezichtbezoeken; deze zijn samengesteld tot het bij dit onderzoek gehanteerde toetsingskader (bijlage C). Voorts is gebruik gemaakt van de kennis van de in het onderzoek participerende RSJ-leden op het terrein van de beklag- en beroepsrechtspraak van justitiabelen.

1.5 Opzet

1.5.1 Methode

Het onderzoek is in zijn geheel uitgevoerd door twee inspecteurs van de ISt in samenwerking met de RSJ. Vanuit de RSJ hebben op drie onderzoeksdagen vier -verschillende- leden en twee secretarissen het onderzoek mede uitgevoerd.

De dataverzameling bestond uit documenten- en dossieronderzoek, observatie tijdens de inspectie en (grotendeels) gestructureerde interviews. Zie Bijlage D voor de precieze invulling van het inspectieprogramma. Binnen dit incidentonderzoek heeft één onaangekondigde inspectie plaats gevonden. Het dossieronderzoek betrof onder meer een inzage in het register van maatregelen en disciplinaire straffen.

De observatie bestond uit een schouw van de detentieboot Stockholm en de Reno⁶. Ter illustratie van de tekst van het inspectierapport is een aantal foto's van deze schouw opgenomen in bijlage E.

Interviews zijn gehouden met:

- locatiedirecteur en plaatsvervangend locatiedirecteur;
- hoofd Projectbureau DJI-Pool;
- management Group 4 Security;
- afdelingshoofden;
- vreemdelingtoezichthouders;
- terugkeerfunctionarissen;
- zorgstaf;
- geestelijke verzorging;

---

⁶ Op de detentieboot Reno arriveren de bewoners op de inkomstafdeling alvorens zij geplaatst worden op de Stockholm of de Reno.

- activiteitenleider;
- bewoners;
- vertegenwoordigers van de commissie van toezicht;
- directeur en plaatsvervangend directeur TDBV;
- redacteur VN-reportage (ter verificatie van een aantal door hem benoemde feiten).

Er is gesproken met negen vth'ers, in drie groepjes van drie (een groepje DJI-vth'ers, een groepje G4S-vth'ers en een gemengd groepje). De vth'ers zijn op de dag van inspectie door de onderzoekers geselecteerd op basis van het dienstrooster en spreiding in anciënniteit.

In acht gesprekken is gesproken met in totaal 13 bewoners. De bewoners zijn door de onderzoekers geselecteerd op basis van de bewonerslijst en hun verblijfsduur, waarbij primair is gekozen uit langer verblijvenden om de interviews een zo groot mogelijke ervaringsbasis te geven. Onder de 13 bewoners waren vier afdelingsreinigers die uit dien hoofde lid zijn van de gedetineerdencommissie (gedeco). Bij één interview, met Chinezen, is gebruik gemaakt van de tolktelefoon.

1.5.2 Tijdpad

Op 21 maart 2006 verzocht de minister van Justitie de ISt het onderzoek uit te voeren. Op 24 maart 2006 heeft de RSJ aangegeven het onderzoek in samenwerking met de ISt uit te willen voeren.

De inspecties hebben plaatsgevonden op 6, 11, 12 en 13 april 2006. Het conceptinspectierapport is collegiaal getoetst door een derde inspecteur van de ISt en door de betrokken RSJ-leden.

Op 28 april 2006 is het rapport voorgelegd aan DJI voor wederhoor op de feitelijke bevindingen. DJI heeft zijn commentaar op 1 mei 2006 aangeleverd.

Op 4 mei 2006 heeft de hoofdinspecteur ISt in samenspraak met de voorzitter van de sectie gevangeniswezen van de RSJ het rapport vastgesteld en vervolgens aangeboden aan de minister van Justitie.

1.6 Recent onderzoek

Op 8 december 2004 heeft het Maritime Research Institute Netherlands (MARIN) een rapport uitgebracht aan het Havenbedrijf Rotterdam N.V. over de aanvaarkans van de Stockholm en de botsenergie die optreedt bij een

eventuele aanvaring. De aanvaarkans en de botsenergie zijn dermate laag dat deze geen aanleiding zijn om preventieve maatregelen te nemen.

Op 23 februari 2005 heeft de RSJ een toezichtbezoek afgelegd bij de locatie Merwehaven. De RSJ concludeert het volgende:

Rechtspositie

De Raad concludeert dat de rechtspositie momenteel nog onvoldoende is gewaarborgd. De commissie van toezicht is niet op sterkte en ook de functie van de weekcommissaris moet nog beter uit de verf komen. De bekendheid van de commissie van toezicht en de weekcommissaris bij de gedetineerden is naar het oordeel van de Raad onvoldoende. Wel zetten de huidige commissieleden zich naar mening van de Raad met overgave in. Het voornemen om een weekcommissariaat voor beide afzonderlijke boten op te zetten strookt met de omvang van de populatie en de vraag.

Het feit dat er kort na de in gebruikneming een gedeco op de eerste detentieboot functioneert, verdient waardering. De frequentie van het overleg tussen gedeco en directie is (te) beperkt.

Bejegening

Het enthousiasme van het personeel vormt een gunstige factor. Het uit de DJI-Pool en van Securicor afkomstige personeel behandelt de gedetineerden correct, maar de contacten zijn niet veelvuldig en de diepgang is beperkt. De Raad concludeert dat de kwaliteit van de bejegening voldoet maar beperkt is.

De boten maken in ruimtelijk opzicht een benauwde indruk. De activiteiten zijn zowel in uren als naar inhoud beperkt tot het wettelijke minimum. De Raad concludeert dat het niveau van het regime en het niveau van de materiële en sociale omstandigheden voldoende zijn afgestemd op een korte verblijfsduur. Naar mate de detentieduur toeneemt, vormen de beperkingen van het regime en de omstandigheden een bezwaar. De Raad betreurt het ontbreken van een inrichtingspsycholoog en het psycho-medisch overleg (p.m.o.). De behoefte daaraan doet zich mede in het licht van de sobere tenuitvoerlegging vooral gevoelen nu de aanstaande uitzetting voor spanning zorgt. De ruime beschikbaarheid van de medische dienst stemt daarentegen positief.

Wanneer in de nacht om hulp wordt gevraagd (bijvoorbeeld paracetamol) duurt het volgens de gedetineerden lang voordat er wordt gereageerd.

Naar aanleiding van het bezoek is de vraag gerezen of bij incidenten in de verblijfsruimten tijdens de nachtelijke uren direct ingrijpen door het personeel realiseerbaar is. Volgens de directie beschikt de boot Reno tijdens de nachtdienst over vijf en de Stockholm over zes toezichthouders. De in totaal elf medewerkers bieden een numerieke meerderheid bij het openen van een cel. Direct en snel ingrijpen in noodsituaties is hierdoor gegarandeerd.

Maatschappelijke reïntegratie

De functie van de terugkeerfunctionaris, die tussen het personeel en de IND lijkt in te staan, kan bij de gedetineerden verwarring geven.

De Raad beveelt het volgende aan:

- de bekendheid van de commissie van toezicht en de weekcommissaris te verbeteren;*
- te bezien op welke wijze binnen de grenzen van de bestemming van de inrichting en het regime enige zinvolle dagbesteding kan worden geboden;*
- rekening houdend met het beperkte aanbod van activiteiten en de onenigheid tussen gedetineerden bij het televisiekijken, iedere gedetineerde op de verblijfsruimte te voorzien van een eigen televisie;*
- een passende bejegening te ontwikkelen voor gedetineerden die onder aanzienlijke stress verkeren, bij voorkeur met inschakeling van de diensten van een psycholoog;*
- meer prioriteit te geven aan het overleg tussen de directie en de gedeco.*

Op 24 april 2006 hebben de VROM-Inspectie, de Arbeidsinspectie en de Inspectie voor openbare orde en veiligheid gezamenlijk een rapport uitgebracht over de brandveiligheid van de Stockholm. Zij concluderen dat er op de detentieboot geen sprake is van een apert onveilige situatie, maar wel zijn er relevante tekortkomingen geconstateerd die afbreuk doen aan de optimale veiligheid en die z.s.m. opgepakt moeten worden om de veiligheid structureel te waarborgen. Op organisatorisch gebied is extra aandacht nodig voor het voldoende oefenen van het ontruimingplan.

2 Bevindingen

2.1 Bedrijfsproces⁷

2.1.1 Organisatie

Locatie Merwehaven is onderdeel van de Detentieboten Zuid-Holland. De locatiedirecteur van Detentieboten Zuid-Holland is eveneens verantwoordelijk voor een tweetal detentieboten waarvoor momenteel, in overleg met lokale bestuurders, een definitieve ligplaats moet worden gerealiseerd. De functie van locatiedirecteur is om die reden vooral extern georiënteerd en niet direct verbonden met verantwoordelijkheid voor het primaire bedrijfsproces van de Stockholm. Deze verantwoordelijkheid is gekoppeld aan de functie van plaatsvervangend locatiedirecteur; deze functionaris is verantwoordelijk voor het functioneren van de bedrijfsprocessen van de locatie Merwehaven. Kenmerkend voor de organisaties die onder het bereik van de TDBV opereren is een 'platte' hiërarchische structuur met veel gedelegeerde operationele verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar het middenkader en veel inzet van medewerkers op basis van dienstverleningsovereenkomsten met faciliterende organisaties en bedrijven⁸ zoals de DJI-Pool en de G4S. Doordat veel medewerkers een arbeidsovereenkomst hebben met een aan de TDBV verbonden faciliterend bedrijf, heeft de TDBV -en daarvan afgeleid de locatie Merwehaven- zelf betrekkelijk weinig ambtelijk aangestelde medewerkers. Om die reden is er ook geen sprake van een medezeggenschapsorgaan en de daarbij behorende overlegstructuur. Medewerkers van G4S kennen een medezeggenschapsmogelijkheid binnen de eigen organisatie.

---

⁷ Detentiecentra kennen een andere inrichting van het bedrijfsproces dan penitentiaire inrichtingen. Om deze reden opent dit hoofdstuk met een paragraaf met bevindingen van dat bedrijfsproces. De daarop volgende paragrafen volgen het toetsingskader.

⁸ Er zijn o.m. overeenkomsten op het terrein van de inzet van executieve medewerkers, de psycho-medische zorg en de voeding.

Afdelingshoofd

Door de platte structuur is de functie van afdelingshoofd een ‘spilfunctie’ binnen het bedrijfsproces van de locatie Merwehaven.

Ieder afdelingshoofd -er zijn in de Stockholm organiek vier afdelingshoofden- is verantwoordelijk voor de gang van zaken op zijn afdeling, houdt werkoverleg⁹ met de op zijn afdeling werkzame medewerkers, is verantwoordelijk voor meerdere portefeuilles zoals bijvoorbeeld het leidinggeven aan ondersteunende afdelingen en/of het fungeren als contactfunctionaris voor onder meer een of meerdere van de externe dienstverlenende bedrijven en voor de commissie van toezicht. Het afdelingshoofd bij de TDBV heeft ook de gedelegeerde bevoegdheid¹⁰ om namens de directeur op grond van de Pbw aan bewoners sancties op te leggen. De functie van afdelingshoofd wordt op de Stockholm vervuld door mensen met werkervaring in het reguliere gevangeniswezen. Het bijzondere is dat een afdelingshoofd binnen de locatie Merwehaven *wel* verantwoordelijk is voor de operationele gang van zaken, maar *niet* voor de personeelszorg van de medewerkers, de vth’ers, die worden ingezet voor het realiseren van dit operationele proces. De vth’ers worden immers ingezet via een dienstverlenende organisatie. Het afdelingshoofd is derhalve een operationeel leidinggevende zonder bevoegdheid op het gebied van personeelsbeheer.

Vreemdelingtoezichthouder

De functie van vth’er komt binnen DJI alleen voor bij de locaties die onder de verantwoordelijkheid van de TDBV vallen. De inhoud van de functie is afgeleid van die van bewaarder bij de sector gevangeniswezen van de DJI omdat de kern van de functie vooral is het *houden van (louter) toezicht* op personen die op basis van een bestuursrechtelijke maatregel en niet op basis van het strafrecht van hun vrijheid zijn beroofd; een andere doelgroep derhalve.

De functie van piw’er, die binnen de sector gevangeniswezen vooral wordt gekenmerkt door veel contact met gedetineerden en een begeleidende taak in het reïntegratieproces, kent een detentiecentrum niet.

---

⁹ De onderzoekers constateerde dat dit werkoverleg door het stellen van andere prioriteiten regelmatig geen doorgang vindt.

¹⁰ De bevoegdheid is op basis van de Pbw artikel 3, vierde lid en artikel 5, vierde lid vastgelegd namens de minister van Justitie in beschikkingen van de sectordirecteur TDBV.

Bij de werving van vth'ers is er echter wel ruim aandacht voor de competentie om communicatief te zijn en onder -incidenteel- stressvolle omstandigheden te kunnen functioneren.

De werving, selectie en opleiding van vth'ers vindt geheel buiten de organisatie van de TDBV plaats. Het is een verantwoordelijkheid van de DJI-Pool en van de G4S. De DJI-Pool is een projectbureau van de sectordirectie Gevangeniswezen van DJI en was aanvankelijk bedoeld om snel de beschikking te hebben over landelijk inzetbare opgeleide medewerkers die bij zich voordoende onderbezetting van executieve functies een reguliere inrichting zouden kunnen ondersteunen. Met de ontwikkeling van de TDBV is het taakgebied van de DJI-Pool verbreed en is de pool gaan fungeren als een organisatie met een flexibel personeelsbestand binnen DJI die zorg draagt voor de inzet van voldoende vreemdelingtoezichthouders op de locaties die ressorteren onder de TDBV. Omdat de inzet binnen de TDBV meer plaatsgebonden is (en er ook andere arbeidsvoorwaarden van toepassing zijn) worden de DJI-poolers die worden ingezet bij de TDBV, DUC-poolers genoemd waarbij DUC de afkorting is van detentie- en uitzetcentra. Momenteel wordt binnen DJI bezien op welke wijze het projectbureau DJI-Pool structureel wordt ingebed binnen de organisatie.

De DJI-poolers worden geworven op basis van het competentieprofiel van bewaarder binnen de sector gevangeniswezen van de DJI; voor kandidaten is daarbij minimaal vmbo/mavo niveau uitgangspunt. Voor aanstelling vindt screening plaats door raadpleging van het Justitieel documentatieregister en door het Bureau Integriteit en Veiligheid (BIV) van de DJI. Bij de wervings- en selectieprocedure blijkt uiteindelijk 1 op de 13 kandidaten geschikt om de functie daadwerkelijk te vervullen. Eenmaal aangesteld¹¹ volgt een basisopleiding bij het opleidingsinstituut van de DJI van zeven aaneengesloten weken, inclusief twee dagen opleiding tot bedrijfshulpverlener (BHV). Na deze opleiding vindt twee weken 'training on the job' plaats waarbij men, op de locatie waar men wordt ingezet, wordt begeleid door een ervaren mentor die de lokale gang van zaken verder duidelijk maakt. Hierna kan men zelfstandig aan het werk als vth'er.

---

¹¹ De aanstelling als DUC-pooler heeft een tijdelijk karakter voor de duur van maximaal 36 maanden. Na deze termijn kan bij goed en volledig functioneren een vaste aanstelling volgen.

Ook de G4S werft medewerkers voor de inzet als vth'er binnen de TDBV-locaties. Na de selectieprocedure, bestaande uit onder meer een persoonlijkheids/capaciteitentest, selectiegesprek, het natrekken van referenties en screening bij politie en BIV, wordt een arbeidsovereenkomst aangeboden waarna het opleidings- en inwerktraject tot vth'er start. Met 1 op de 15 kandidaten wordt na de wervings- en selectieprocedure uiteindelijk een verbintenis aangegaan. De applicatieopleiding tot vth'er is anders dan bij de DJI-Pool. De G4S-medewerkers starten met een opleiding van in totaal zeven dagen op het opleidingsinstituut van DJI met tussentijds stages op de TDBV-locatie waar men als vth'er ingezet zal worden. Naast deze opleiding wordt men twee dagen geschoold door een gecertificeerd opleidingsinstituut als bedrijfshulpverlener en eveneens twee dagen in het praktisch penitentiair optreden. Hierna vindt een inwerkperiode van zeven dagen plaats onder de hoede van een ervaren mentor waarna men zelfstandig kan worden ingezet. De applicatieopleiding voor de GS4-medewerkers wordt niet afgesloten met een eindtoets. De G4S stelt aan haar medewerkers wel de eis dat binnen een jaar na het ingaan van de arbeidsovereenkomst het algemeen erkende diploma van beveiliging 2 op MBO-niveau wordt behaald. In het interview is door de directie van de G4S niettemin aangegeven dat zij van mening is dat de genoemde applicatieopleiding wel afgesloten zou moeten worden met een eindtoets alvorens tewerkstelling van de vth'er bij de detentiecentra een aanvang neemt.

De DJI-Pool en de G4S leveren ieder de helft van de executieve medewerkers binnen de voorzieningen van de TDBV. In de praktijk heeft het onderscheid tussen medewerkers van de DJI-Pool en de G4S vrijwel uitsluitend betrekking op de kleding, een blauw vs. een geel overhemd. De kledingvoorschriften tussen beide organisaties verschillen. De G4S eist van haar medewerkers ook zomers het dragen van het standaardtenue, inclusief das, terwijl de DJI-Pool hiervoor soepeler regels hanteert. Ook mogen mannelijke G4S-medewerkers geen oorbellen dragen en vrouwen slechts beperkt. Als DJI-Pool-medewerker is men hierin vrij. De G4S-medewerkers geven in de interviews aan moeite te hebben met dit onderscheid.

Tijdens de nachtdienst worden voor de rechtstreekse contacten met de bewoners uitsluitend vth'ers uit de DJI-Pool ingezet¹².

---

¹² Omdat de G4S-medewerkers niet zijn opgeleid om op te treden in het interne bijstandsteam (IBT) en wegens bedrijfseconomische redenen worden G4S-medewerkers in de nacht beperkt ingezet: als wachtcommandant, portier en op de security desk.

Het verloop onder de vth'ers is relatief hoog. 10% van de DJI-Pool-medewerkers op de locatie Merwehaven vertrok het afgelopen jaar; voor de medewerkers van de G4S is het percentage 22%. DJI-poolers stappen wel over naar een functie binnen het reguliere gevangeniswezen (na twee jaar 25%) vanwege een betere rechtspositie (met name zicht op een vaste aanstelling). G4S-medewerkers stappen onder andere over naar de DJI-Pool vanwege betere arbeidsvoorwaarden, met name een hogere toelage onregelmatige dienst (tod voor weekeindwerk (70% in plaats van 30%). De commissie van toezicht heeft in het interview aangegeven zich zorgen te maken over het hoge verloop onder de vth'ers in het afgelopen jaar omdat zij opgebouwde kennis en ervaring zo weer verloren ziet gaan.

De operationele aansturing van de vth'ers ligt bij het afdelingshoofd. De personele (bege)leiding van vth'ers op locatie Merwehaven verschilt tussen de DJI-Pool en de G4S. De medewerkers van de DJI-Pool worden op de locatie bijgestaan door een functiebegeleider die fungeert als een schakel tussen de leiding van de pool en de medewerkers. Voor de locatie Merwehaven worden drie functiebegeleiders ingezet die feitelijk verantwoordelijk zijn voor de begeleiding van zo'n 150 vth'ers. Door het management van de DJI-Pool wordt in het interview onderkend dat deze 'span of control' wel erg aan de hoge kant is en dat de functiebegeleider er niet aan toekomt om met alle medewerkers een functioneringsgesprek te voeren. Als beoogde oplossing wordt door de manager een verkleining van teams naar 20 medewerkers gesuggereerd maar onduidelijk is welke functionaris dan verantwoordelijkheid draagt voor de begeleiding van de DJI-poolers.

Aan de locatie Merwehaven heeft de G4S permanent drie leidinggevendend gekoppeld die zicht houden op de inzet van medewerkers en de uitvoering van hun werkzaamheden. Ook hebben zij dagelijks contact met de afdelingshoofden over personele inzet en uitvoering. Met G4S-medewerkers wordt minimaal eenmaal per jaar een functioneringsgesprek gehouden. Een unitmanager van de G4S geeft in het interview aan dat het karakter van leidinggeven aan de G4S-medewerkers binnen de locatie Merwehaven zich wijzigt van sturing op incidenten naar meer structurele begeleiding en teamvorming. De directie van de G4S onderschrijft dit en geeft aan dat zij de ontwikkeling naar een grotere betrokkenheid van het G4S-management bij de vormgeving en verbetering van het primair proces stimuleert en goed vindt aansluiten bij haar bedrijfsambitie

om op termijn met een groter aandeel full-service-dienstverlening voor Justitie te gaan werken.

2.1.2 Communicatie

Tussen medewerkers

Op werkdagen is er iedere ochtend om 8.45 uur een overleg van verschillende functionarissen werkzaam binnen de locatie. Als voorzitter fungeert -roulerend- een afdelingshoofd. Tijdens de onaangekondigde inspectie zijn aanwezig: afdelingshoofden, de functiebegeleider van de DJI-Pool, een unitmanager van de G4S, een medewerker van facilitaire zaken, verpleegkundigen, vth'ers/wachtcommandant, medewerkers bevolkingsadministratie. De inhoud van het overleg bestaat hoofdzakelijk uit het uitwisselen van bijzonderheden van de voorgaande dag(en)¹³ en de komende dag(en) zoals ziekmeldingen van medewerkers, bijzonderheden rond bewoners, opgelegde sancties en maatregelen, de bezetting van de observatiecellen en de bezettingscijfers.

Per januari 2006 is gestart met het meer vast inzetten van de vth'ers per dek. Zo ontstaat voor afdelingshoofden de mogelijkheid om meer continuïteit te brengen in de communicatie met de op hun afdeling werkzame medewerkers. Tijdens de onaangekondigde inspectie is een werkoverleg van vth'ers bijgewoond waaruit blijkt dat er bij de vth'er behoefte is aan frequent overleg en informatieoverdracht vanuit de leiding; zij willen meer worden betrokken bij het overleg over bewoners en ook meer uitwisseling met en informatie over de werkzaamheden van andere functionarissen. Van het werkoverleg wordt een verslag gemaakt dat per email wordt verspreid op de afdeling en wordt opgeslagen in een map op de teampost. In de interviews met vth'ers wordt de informatiebehoefte door verschillende respondenten bevestigd. De afdelingshoofden onderkennen deze informatiebehoefte en hebben de intentie om hiermee ook daadwerkelijk aan de slag te gaan. Andere prioriteiten, mede voortkomend uit de andere portefeuilles waarvoor een afdelingshoofd verantwoordelijk is, frustreren tot nu toe dit voornemen. Ook is gestart de vth'ers onder werktijd, alternerend met het werkoverleg, met elkaar te laten sporten in een tot dojo omgebouwd nabijgelegen douane kantoor.

---

¹³ Bij weekeinden.

Met bewoners

Alle respondenten zijn van mening dat er een goede verstandhouding is tussen de vth'ers en bewoners. Men toont respect en begrip voor elkaar; bewoners gebruiken in een interview voor de waardering van de relatie met vth'ers het begrip 'prima'. Indien door leidinggevend direct of indirect wordt geconstateerd dat de relatie tussen bewoners en een vth'er aanhoudend tot fricties leidt en hierbij mede wordt geconstateerd dat er sprake is van (vermeend) machtsmisbruik door de betrokken medewerker, dan wordt er door de leiding ingegrepen door de betrokken medewerker niet langer in de locatie werkzaam te doen zijn. Deze handelwijze wordt bevestigd door vth'ers, de locatiedirectie, de leiding van de DJI-Pool, de directie van de G4S en de commissie van toezicht.

Door de meer dekgebonden inzet van vth'ers is er meer continuïteit in de relatie tussen bewoners en vth'ers. Deze relatie wordt zo minder afstandelijk en minder instrumenteel.

Alle respondenten ervaren deze ontwikkeling als positief. Bijzonderheden over bewoners worden uitgewisseld middels de bijzonderhedenmap die beschikbaar is op iedere teampost van een dek. De betrokkenheid van de afdelingshoofden bij het communicatieproces met bewoners is hoofdzakelijk gebaseerd op incidenten. Zowel bewoners, vth'ers, cvt als de afdelingshoofden zelf vinden dat dit verbetering behoeft. Bewoners geven aan het afdelingshoofd onvoldoende beschikbaar en aanspreekbaar te vinden; ook vinden zij dat door afdelingshoofden traag wordt gereageerd op het verzoek tot een gesprek dat door hen via een spreekbriefje wordt gedaan.

Kritiek is er van de zijde van bewoners op de reactietermijn van vth'ers tijdens de nachtdienst. Na een oproep via de intercom door de bewoner en contact met de centraalpost duurt het soms lang voordat de vth'ers zich melden bij de kamer.

2.1.3 Screening

Bewoners van de locatie Merwehaven kunnen 24 uur per dag binnenkomen of vertrekken. De personele bezetting is hier op afgestemd. Inkomst en vertrek

vindt altijd plaats via de badafdeling¹⁴. Daar worden de bewoners administratief ingeschreven en worden zij en hun bagage gecontroleerd op contrabande. Bagage en persoonlijke eigendommen die niet mee kunnen naar de kamer worden verzegeld opgeslagen in een magazijnruimte boven de badafdeling. Met enige toegestane persoonlijke bezittingen en eigen kleding¹⁵ worden inkomende bewoners geplaatst op de inkomstafdeling op de Reno, afdeling A en B met beide 72 plaatsen verdeeld over vierpersoons kamers¹⁶. Op de inkomstafdeling verblijven zij gemiddeld twee weken alvorens te worden doorgeplaatst naar een kamer op een van de afdelingen van de Reno of Stockholm. Op de inkomstafdeling vindt een intake plaats waar door een vth'er aan de hand van een intakeformulier aan nieuwe bewoners de hoofdlijnen van de gang van zaken binnen de locatie wordt toegelicht. Hierbij wordt ondermeer aandacht besteed aan de huisregels en de rol van de commissie van toezicht.

Indien de nieuwe bewoner het Nederlands onvoldoende machtig is¹⁷ fungeert één van de allochtone vth'ers¹⁸ als tolk of wordt aan een medebewoner gevraagd om als tolk te fungeren. Dit is overigens een praktijk die gedurende de gehele detentie binnen de locatie wordt toegepast; de commissie van toezicht (cvt) bevestigt in het interview deze praktijk en vindt dit zinvol en doelmatig. Ook kan gebruik worden gemaakt van de tolktelefoon die beschikbaar is in een op ieder dek gesitueerde spreekkamer. In deze spreekkamer vindt binnen 48 uur¹⁹ na binnenkomst ook een gesprek plaats met een tkf die samen met de vreemdeling zijn casus doorneemt en wijst op de mogelijkheden tot facilitering van het vertrek en de consequenties van het niet vrijwillig meewerken daaraan. Nut en noodzaak van een inkomstafdeling worden door de leiding onderschreven maar het beoogde vaste team kent nog onvoldoende stabiliteit om rapportages en observaties goed vast te leggen. Het verantwoordelijke afdelingshoofd streeft wel naar verbetering van dit proces. Tijdens de inkomstperiode wordt een dossier opgemaakt dat met de bewoner meeverhuist naar de verblijfsafdeling van plaatsing.

Bij de doorplaatsing naar een andere afdeling wordt zo mogelijk rekening gehouden met etnische, culturele en/of geloofsachtergrond van medebewoners.

---

¹⁴ Badafdeling is een binnen de DJI gebruikelijke term die duidt op de afdeling die binnen een DJI voorziening verantwoordelijk is voor de handelingen rond binnenkomst en vertrek van justitiabelen en de doorgeleiding resp. het beheer van voor hun bestemde en/of toebehorende goederen.

¹⁵ Indien bewoners over onvoldoende eigen kleding beschikken worden zij hiervan voorzien door de locatie.

¹⁶ De Reno kent uitsluitend vierpersoons kamers.

¹⁷ Veel bewoners beheersen de Nederlandse taal voldoende.

¹⁸ De functiegroep vth kent relatief veel allochtone medewerkers.

¹⁹ Dit is het streven van de terugkeerfunctionarissen.

Ook wordt gekeken naar het samenplaatsen van rokers en niet-rokers, maar roken geldt niet als een harde uitsluitingsgrond voor samenplaatsing. Bewoners hebben geen invloed op waar of met wie zij geplaatst worden maar kunnen wel hun voorkeur voor etnische achtergrond kenbaar maken. Het afdelingshoofd vervult bij de plaatsing een coördinerende rol.

2.1.4 Verblijf

De Stockholm kent uitsluitend meerpersoonskamers met twee, vier of zes bedden. Sommige bewoners geven aan het prettig te vinden te verblijven bij kamergenoten met een andere dan hun eigen etnische achtergrond. Dat is soms rustiger dan te verblijven op één ruimte met louter bewoners met eenzelfde achtergrond. De afdelingshoofden geven aan dat zij, met het oog op de beheersbaarheid, aanvankelijk niet altijd etnische groepen bij elkaar in één ruimte plaatsten maar streefden naar een 50%/50%- verhouding. Tegenwoordig is het plaatsingsbeleid meer gericht op het bijeen plaatsen van bewoners met een overeenkomstige etnische achtergrond.

Naar de mening van alle respondenten komen grote problemen bij het samen plaatsen niet voor. Wel zijn er regelmatig problemen naar aanleiding van de zenderkeuze op de televisie of naar aanleiding van televisie kijken terwijl een andere bewoner wil slapen. Mocht een combinatie van bewoners tot problemen leiden dan wordt door tussenkomst van een afdelingshoofd eerst bemiddeld en naar een oplossing gezocht; de geestelijk verzorgers bevestigen in het interview dit beleid. Indien er tussen kamerbewoners een handgemeen plaatsvindt leidt dit, eveneens door tussenkomst van een afdelingshoofd, tot uit elkaar plaatsing. Indien een bewoner in een isolement raakt dan wordt dit gesignaleerd en gerapporteerd aan het afdelingshoofd en/of de tkf.

Tijdens de schouw van de Stockholm is door de onderzoekers waargenomen dat matrassen versleten zijn. Het kunststof serviesgoed, met name de bekers, dat bij binnenkomst aan de bewoners beschikbaar gesteld wordt vertoont sporen van eerder gebruik in de vorm van bruine aanslag. Om die reden drinken sommige bewoners thee of koffie uit pindakaaspotjes.

Bewoners van een kamer zijn zelf verantwoordelijk voor de reinheid daarvan maar de opvattingen over wat rein is verschillen. Bij de dagelijkse kamerinspectie door de vth'ers wordt derhalve ook gelet op de reinheid van een kamer. Indien nodig wordt aan de bewoners verzocht om actie. Dit levert meestal het gewenste resultaat op. De gemeenschappelijke ruimten van een afdeling, zoals recreatiezaal en toiletten/douches, worden gereinigd door een

afdelingsreiniger. Deze is ook verantwoordelijk voor de bediening van de beschikbare was- en droogmachines waar bewoners de was kunnen laten doen.

2.2 Rechtspositie

2.2.1 Huisregels

De huisregels waren aanvankelijk op de verblijfsruimten beschikbaar maar het papier van de informatiemap werd door de bewoners voor andere doeleinden gebruikt waardoor deze onbruikbaar werd. Om die reden heeft de directie besloten om de huisregels ter inzage te leggen op de teampost die aanwezig is op ieder dek van de Stockholm. De bewoners geven in de interviews aan hiervan niet op de hoogte te zijn; zij kennen geen vastgelegde regels maar geven aan door ervaring en door medebewoners op de hoogte te raken van de geldende regelgeving.

In de huisregels staat dat de bewoners tijdens hun verblijf ‘worden geacht op de hoogte te zijn van de voor hen bestemde regels’.

De huisregels zijn beschikbaar in de talen Nederlands, Engels, Frans, Duits en Arabisch. De huisregels omvatten een beknopte uitwerking van de in de Pbw opgenomen rechten.

De mogelijkheid voor de bewoners om jurisprudentie en juridische naslagwerken in te zien is niet aanwezig.

De bewoners geven voorts aan dat de huisregels door de vth'ers op verschillende wijze worden toegepast. De een staat meer toe dan de ander.

Tijdens de schouw constateerde de onderzoekers dat in de ene kamer wel afbeeldingen rechtstreeks op een muur waren bevestigd, terwijl dit in een andere kamer niet werd toegestaan. Het begeleidende afdelingshoofd gaf aan dat de situatie in laatstgenoemde kamer conform de instructies was.

2.2.2 Commissie van toezicht

Maandcommissariaat

Vth'ers geven aan op de hoogte te zijn van het bestaan van een commissie van toezicht en maandcommissaris maar hebben er geen contact mee.

De cvt, die inmiddels op sterkte is²⁰, vergadert eenmaal per maand met de directie welke is vertegenwoordigd door de plaatsvervangend locatiedirecteur en een of twee afdelingshoofden.

De voorzitter van de commissie van toezicht spreekt over een goede en transparante verstandhouding tussen de commissie en de directie. Incidenten met impact worden door de directie altijd aan de voorzitter gemeld.

De maandcommissaris²¹ is wekelijks in de locatie aanwezig. In de startfase van de organisatie waren spreekbriefjes niet altijd beschikbaar; nu is er sprake van een betere procedure en administratie. De spreekbriefjes zijn er in de talen Nederlands, Engels en Frans.

De cvt vindt de werkhouding van de vth'ers positief en betrokken; de profilering van afdelingshoofden naar de bewoners toe kan naar haar mening beter.

De bewoners, behoudens enkele reinigers, geven aan dat zij de commissie van toezicht niet kennen en in geval zij de cvt wel kennen vinden zij de termijn tussen klacht en uitspraak van de beklagcommissie te groot.

Beklag

De mogelijkheid tot het doen van beklag wordt benoemd in de huisregels en toegelicht bij de intake. In voorkomende gevallen worden bewoners door vth'ers geholpen bij het invullen van het beklagformulier wanneer zij daar om vragen. De vth'ers weten waar de beklagformulieren liggen en maken gewag van de rode envelop waar de formulieren in verstuurd moeten worden. De formulieren zijn beschikbaar in de talen Nederlands, Engels, Frans, Duits en Arabisch en kunnen door de bewoners worden gedeponereerd in de brievenbus op de recreatiezaal. Deze bus wordt dagelijks geleegd.

Sommige klachten worden door de beklagcommissie, zonder behandeling ter zitting maar met bemiddeling van de maandcommissaris en het afdelingshoofd, in overleg met de klagende bewoner opgelost.

De cvt heeft onlangs naar aanleiding van een concrete beklagzaak een dispuut gevoerd met de directie over de informatievoorziening bij klachten. De directie is op basis van art. 60 Pbw van mening dat klachten die zich richten tegen een omstandigheid waarbij zij niet besluitvormend is betrokken, door de beklagcommissie als niet ontvankelijk moeten worden behandeld. De directie

---

²⁰ Bij het toezichtbezoek van de RSJ in februari 2005 was dit nog niet het geval.

²¹ De maandcommissaris is een lid van de commissie van toezicht dat namens de cvt in een bepaalde periode en met een bepaalde frequentie de voorziening bezoekt en daarbij gevraagd en ongevraagd contact onderhoudt met justitiabelen die, bijv. naar aanleiding van een klacht, hebben verzocht om contact met de cvt.

acht zich in dergelijke gevallen op grond van art. 63 Pbw niet gehouden om schriftelijke inlichtingen aan de beklagcommissie te verstrekken en ook niet om opheldering te geven over de wijze waarop een probleem is opgelost. Een ander probleem heeft zich voorgedaan bij het verzoek van de beklagcommissie aan de directie om een bepaald personeelslid als getuige te horen in de beklagprocedure. De directeur weigerde dit en verwijst naar de beslissing van de beroepscommissie uit de RSJ²². Inmiddels is de kwestie in afspraken vastgelegd maar er moet nog blijken of deze in de praktijk werken²³.

Voor de bewoners is geen rechtshulp beschikbaar in de locatie Merwehaven; men is vooral afhankelijk van een advocaat die hen bijstaat in de procedure. De cvt juicht landelijk beleid ten behoeve van de instelling van een juridisch loket²⁴ voor de juridische ondersteuning van de bewoners toe. De cvt acht het instellen van een juridisch loket bij de locatie Merwehaven noodzakelijk. De cvt pleit, gerelateerd aan de krappe ruimten en de beperkte voorzieningen, voor maximering van de detentieduur in de locatie Merwehaven tot maximaal zes maanden. Naar de mening van de cvt kan hiermee veel onrust, verzet en gevaarstelling worden voorkomen.

2.2.3 Rechten

Discriminatie en intimidatie

Alle respondenten geven aan dat discriminatie in de locatie Merwehaven niet speelt. Ook (seksuele) intimidatie is geen issue.

Van horen zeggen schijnt intimidatie wel eens voor te komen onder met name de Chinese populatie. (Vermeende) intimidatie wordt volgens de verpleegkundigen ook wel eens gesuggereerd door medebewoners om een lastige medebewoner verplaatst te krijgen naar een andere kamer.

---

²² Zaaknummer 05/2386/GA Art.ikel 64, lid 4 Pbw, inzake het inwinnen van inlichtingen door de beklagcommissie, moet, in verband met gerechtvaardigde belangen van het personeel, met prudentie worden toegepast. Niettemin moet het mogelijk zijn om tijdens de zitting personeelsleden vragen te stellen.

²³ De informatie-uitwisseling tussen directie en commissie van toezicht is meer in het algemeen een punt van aandacht voor de RSJ.

²⁴ Overeenkomstig het spreekuur van rechtshulpverleners in inrichtingen van het gevangeniswezen.

Privacy

Door het gemeenschappelijk verblijf op kamers is de privacy voor bewoners zeer beperkt. Iedere bewoner heeft op een kamer de beschikking over een eigen afsluitbare locker waarin privé-spullen bewaard kunnen worden.

Tijdens de onaangekondigde inspectie is waargenomen dat het wekken (rond 8.00 uur) en het informeren bij de bewoners naar de behoefte om deel te nemen aan een activiteit door de vth'ers wordt gedaan op een integere en voorkomende wijze.

De bewoners kunnen een individueel gesprek met een functionaris of raadsman voeren in de spreekkamer die per dek op de Stockholm beschikbaar is.

Bij plaatsing op de observatieafdeling (OBS) wordt een bewoner altijd gevisiteerd en dient hij door de locatie verstrekte kleding te dragen.

Extern contact

De bewoners hebben de mogelijkheid om tijdens de recreatie-uren gebruik te maken van de telefoons op de recreatiezaal van hun afdeling. Iedere recreatiezaal heeft twee kaarttelefoontoestellen. In de ene zaal zijn de telefoons wel overkapt, in de andere hangen zij los aan de wand. De bewoners ondervinden (geluids-) hinder bij het telefoneren wanneer de recreatiezaal ook wordt gebruikt door andere bewoners. Het is er dan lawaaiig. Met name naarmate de dag vordert neemt de behoefte om te bellen bij bewoners toe. Soms ontstaat daarbij spanning omdat er door een bewoner te lang wordt gebeld. In het algemeen lost het zichzelf op en hoeven de vth'ers niet te interveniëren.

Eénmaal per week kunnen de bewoners een uur bezoek ontvangen. Op de Stockholm is een bezoekzaal nabij de entree. Voor kinderen die op bezoek komen is er een beperkt uitgerust speelhoekje in de bezoekzaal. Bezoekers worden vanaf de centrale ingang begeleid naar de bezoekzaal. Bewoners betreden na aankomst van hun bezoek de ruimte. Om het onderscheid tussen bewoner en bezoeker te accentueren dragen de bewoners tijdens het bezoek een gekleurd hesje. Na bezoek worden de bewoners gefouilleerd op contrabande. Op de locatie wordt geen gebruik gemaakt van een legitimatiepas voor bewoners omdat deze zich alleen onder begeleiding van de afdeling verplaatsen.

Geestelijke verzorging

Binnen de locatie zijn verschillende denominaties beschikbaar: protestants, rooms-katholiek en islamitisch. Voor het onderzoek is met een vertegenwoordiging van het team geestelijke verzorging (GV) gesproken. Uitgangspunt was daarbij een door de GV gezamenlijk opgemaakt document dat in het interview door een dominee, pastor en imam nader is toegelicht. Het document heeft als uitgangspunt 'dat de GV een adviserende rol kan spelen naar de verantwoordelijke instanties inzake de humaniteit van deze bewaring'. De GV is van mening dat er sprake is van een 'sober-sober' regime voor de ingesloten vreemdelingen. Zij vinden dat de bewoners dicht op elkaar leven in kleine ruimten met een sobere inrichting en dat er nagenoeg geen voorzieningen zijn. De bewoners hangen daardoor doelloos rond. Met betrekking tot de verblijfsduur merkt de GV op dat deze veel hoger is dan aanvankelijk gepland. Men constateert een toename van aanvankelijk gemiddeld twee naar drie maanden en meent dat een verblijf van langer dan zes maanden geen uitzondering meer is.

Van de bewoners maken, in de beleving van de GV, relatief veel een ongezonde indruk op hen door apathisch, depressief, moedeloos en/of gespannen te zijn. Ze slapen slecht en/of hebben heel veel behoefte om zich te uiten.

De GV is van mening dat het niveau van de voorzieningen op de detentieboten omhoog gebracht moet worden en vragen zich af wat de standaard is nu er landelijk verschillende voorzieningen voor vreemdelingenbewaring zijn en/of komen.

De GV vindt de bejegening van de bewoners door personeel in het algemeen betrokken, van goede wil en vriendelijk van aard. Wel is de vraag of het personeel voldoende is getraind in interculturele communicatie en het onderkennen van en handelen bij problematisch gedrag. De GV vraagt zich af of er een sluitend systeem van rapportage (over gedrag) is en of er voldoende wordt gereageerd op klachten van bewoners. De GV wijst ook op het niveau van de voorzieningen voor personeel: een ruimte om zich terug te trekken, een kantine met maaltijdvoorziening ontbreekt. De GV vraagt zich af of er niet meer aandacht moet zijn voor de mentale ondersteuning en begeleiding van personeel.

Tot slot meent de GV dat de beschikbaarheid van een psycholoog, men spreekt van 12 formatie-uren voor 700 bewoners²⁵, niet in verhouding staat tot de aard van de klachten en het aantal bewoners.

De GV deelt een kleine kantooruimte met elkaar. Erediensten worden gegeven in de bezoekszaal die omgebouwd wordt tot kerk of gebedsruimte.

Daarnaast hebben zij ook individuele contacten met bewoners die kunnen plaatsvinden in de op ieder dek gesitueerde spreekkamer. Zij zijn onlangs gestart met groepsgesprekken met bewoners en zijn qua ruimte aangewezen op een kamer van de bewoners waar het groepsgesprek dan plaatsvindt. In het algemeen ervaart de GV een goede samenwerking met andere functionarissen.

Contacten met terugkeerfunctionarissen en vertegenwoordigers van de IND verlopen naar hun mening niet altijd soepel.

De Indiase bewoners geven aan behoefte te hebben aan een pandit. De directie geeft aan de zittende geestelijk verzorgers te faciliteren om dit te realiseren.

Toegang medische zorg

Bij binnenkomst worden de nieuwe bewoners binnen 24 uur na plaatsing medisch gescreend door een verpleegkundige. De medische intake vindt plaats op basis van een protocol. Bij plaatsing zijn er vaak weinig medische gegevens over de bewoner beschikbaar; soms komt er een medisch dossier mee vanwege eerdere detentie. Indien nodig wordt bij de intake of het spreekuurcontact gebruik gemaakt van de tolkentelefoon. Dit werkt naar behoren.

Indien bewoners naar het spreekuur willen dienen zij dit aan te geven op een spreekbriefje. Zij worden dan binnen 48 uur door een verpleegkundige opgeroepen en eventueel doorverwezen naar de huisarts. Bewoners hebben geen rechtstreekse toegang tot de huisarts en worden altijd eerst beoordeeld door een verpleegkundige (triage) alvorens met de huisarts te spreken.

De huisarts is op werkdagen beschikbaar tussen 09.00 en 12.00 uur. Buiten deze uren kan een beroep worden gedaan op een spoedarts.

De huisarts behoort tot een pool van huisartsen die huisartsenzorg verleent aan de TDBV-locaties. Hiervoor is een contract afgesloten met een bedrijf, Cliënt First, dat huisartsenzorg biedt. De inzet van (de persoon van) de arts kan per dag verschillen. Continuïteit van zorg wordt gerealiseerd door de inzet van vaste verpleegkundigen en het vastleggen van patiëntinformatie in het huisartseninformatiesysteem (HIS). Verpleegkundigen maken in dit systeem een

---

²⁵ Inzet van de psycholoog vindt plaats op indicatie van de huisarts.

medisch dossier aan dat wordt ingezien door de dienstdoende huisarts. Bij kennisname van de medische staat kan de huisarts het initiatief nemen tot het zien van een bewoner op het spreekuur. De verpleegkundigen verrichten hun werkzaamheden onder verantwoordelijkheid van de huisarts. Zij zijn allen BIG geregistreerd en in dienst van een uitzendorganisatie (Randstad). Eenderde van hen heeft een opleiding tot penitentiair verpleegkundige gevolgd aan de Hogeschool Utrecht; eenderde van hen is in opleiding daarvoor. De voorgeschreven medicatie wordt door verpleegkundigen verstrekt aan de bewoners; zij zoeken daarvoor de bewoners op in hun verblijfsruimte. Verpleegkundigen zijn in de locatie Merwehaven dagelijks beschikbaar tussen 7.30 en 22.00 uur.

De verpleegkundigen vervullen in het zorgproces een spilfunctie. Door hun ruime aanwezigheid en contacten op de afdelingen vormen zij de 'ogen en oren' van het zorgproces. Zij zijn toegankelijk voor vth'ers die incidenteel een signalerende rol vervullen ten opzichte van zorgbehoevende bewoners en dan zorgdragen voor een (gedrags)rapportage. De zorgfunctionarissen vinden de kwaliteit van deze rapportages onvoldoende. Verpleegkundigen fungeren als voorpost voor de overige zorgverleners zoals huisarts (eerste lijn), psycholoog (tweede lijn) en psychiater (derde lijn).

De psycholoog komt met name in beeld wanneer bewoners extra zorg behoeven. Bewoners komen met hem in contact op basis van een indicatiestelling door de huisarts. De psycholoog beoordeelt vervolgens of de inschakeling van een psychiatrische zorgverlener is geïndiceerd. Door discontinuïteit in de uitvoering van de huisartsenzorg vanwege vaak wisselende huisartsen zijn de psycholoog en psychiater in het interview kritisch over de kwaliteit van indicatiestellingen door de huisarts.

De beschikbaarheid van een psycholoog is naar de mening van de zorgfunctionarissen te beperkt ten opzichte van het aantal bewoners en de zich voordoende problematiek. De psycholoog is twee dagen beschikbaar en dit is onvoldoende om op een verantwoorde wijze te voorzien in de continuïteit van de psycho-sociale hulpverlening. Gemeend wordt dat er sprake is van onvoldoende diagnostiek en behandeling van de bewoners die zorg behoeven. Er is ook geen integraal overzicht van de zorgbehoefte. De (psycho-sociale) zorg heeft een ad hoc karakter en spitst zich toe op de beheersing van incidenten. Door de zorgfunctionarissen wordt aangegeven dat full-time beschikbaarheid van een coördinerend psycholoog in de locatie hieraan tegemoet zou kunnen

komen. Een voorstel hiertoe is enige tijd geleden door de psycholoog aan de locatiedirectie gedaan maar daar is (nog) geen reactie op vernomen. De zorgstaf pleit voor een zorgniveau dat gelijkwaardig is aan de uitgangspunten voor verantwoorde medische zorg bij het reguliere gevangeniswezen en het ontwikkelen van meer vaardigheid bij vth'ers om de zorgbehoefte van bewoners te signaleren. Zij onderkennen veel 'stille' problematiek onder de bewoners die onvoldoende wordt opgepikt door de vth'ers; genoemd wordt een percentage van tussen de 15 à 20 % dat aandacht van gekwalificeerde zorgverleners behoeft. De cvt onderschrijft dit. Onzekerheid en het lange verblijf zijn vaak een onderliggende oorzaak voor problematiek.

De zorgfunctionarissen vinden dat hun adviezen door de leiding te veel wordt opgevat als 'wens' in plaats van een concreet te nemen actie jegens de betrokken bewoner.

Er is voorts een te grote afhankelijkheid van de signalering door de verpleegkundigen.

De zorgfunctionarissen geven aan dat zij van de directie een duidelijke visie op de zorgverlening aan deze bijzondere groep justitiabelen missen.

De zorgfunctionarissen geven in het interview overigens ook aan dat het bieden van zorg aan deze doelgroep ook wordt belemmerd door de onzekerheid over de duur van hun verblijf en de (on)mogelijkheden die er zijn om na het vertrek de zorgverlening te continueren.

Binnen de detentiecentra van Rotterdam (het UC Rotterdam en de locatie Merwehaven gezamenlijk) wordt door de zorgfunctionarissen wekelijks een zorgoverleg gehouden waarbij de zorg voor de meest kwetsbare bewoners wordt besproken. In zo'n twee uur tijd worden dan 30 à 40 bewoners besproken. Het overleg gaat altijd door en wordt voorgezeten door een coördinerend verpleegkundige die werkzaam is op de extra zorgafdeling (EZA) die is gehuisvest in het UC Rotterdam.

Binnen de locatie Merwehaven is tweewekelijks een multidisciplinair overleg (MDO) waaraan deelnemen de tkf'ers, afdelingshoofden, verpleegkundigen, geestelijk verzorgers en, indien mogelijk, een aantal vth'ers. De psycholoog is hier niet vertegenwoordigd. Doel van het overleg is de signalering en bespreking van zorgbehoevende gedetineerden.

In het UC Rotterdam is een afdeling ingericht die extra zorg biedt aan de bewoners van de DC Rotterdam. De afdeling heeft 18 plaatsen maar er zijn maar weinig verplaatsingen vanuit de locatie Merwehaven naar het UC. Dit komt mede doordat naar de mening van de zorgfunctionarissen deze capaciteit minder dan de helft is van de noodzakelijke behoefte; naar hun mening is

minstens een verdubbeling noodzakelijk. Verplaatsingen vanwege een zorgindicatie vinden altijd plaats door tussenkomst van een afdelingshoofd. Deze bemiddelt dan bijvoorbeeld voor de plaatsing van de bewoner op de landelijke afzonderingsafdeling of het penitentiair ziekenhuis. In het algemeen wordt de verplaatsing van zorgbehoevende bewoners naar reguliere voorzieningen van het gevangeniswezen ervaren als een moeizaam proces dat veel tijd en inspanning kost.

Volgens de zorgfunctionarissen zijn er geen structurele afspraken met de forensisch psychiatrische dienst (FPD) over hun inzet bij crises.²⁶

De zorgfunctionarissen geven aan dat een maximaal verblijf van drie tot vier maanden voor bewoners het beste zou zijn; na deze periode worden zij geconfronteerd met een toename aan problematiek. Overplaatsing naar een andere (gesloten) setting met ruimere voorzieningen zou dan een oplossing kunnen zijn om aan psycho-sociale problematiek tegemoet te komen. Overigens constateren zij een toename van de verblijfsduur; in februari waren er naar hun zeggen ongeveer 100 bewoners die langer dan een half jaar waren ingesloten in de locatie Merwehaven.

De bewoners zijn niet tevreden over de geboden medische zorg. Zij menen dat de medische intake door de verpleegkundige hun toegang tot de huisarts belemmert. Ook menen zij dat voorgeschreven medicatie niet wordt verstrekt omdat deze kennelijk te duur is en vinden zij dat er voor 'van alles' paracetamol wordt verstrekt. De functionarissen van de zorgstaf geven in het interview aan dat bepaalde medicatie niet wordt verstrekt omdat de noodzakelijke gebruiksduur van medicatie niet aansluit bij de verwachte verblijfsduur van de bewoner (sommige kuren moeten worden afgemaakt). Vth'ers zijn in het interview van mening dat de geboden somatische zorg voldoende is. De cvt deelt deze mening.

Als een bewoner in de observatiecel verblijft dan wordt hij geregeld bezocht door de verpleegkundigen. Verder is er altijd tenminste één vth'er direct beschikbaar voor het rechtstreekse contact met bewoners op de observatieafdeling. Bij persoonlijke verzorging, waarbij de celdeur van een observatiecel wordt geopend, wordt de bezetting van de observatieafdeling altijd opgehoogd naar minimaal twee vth'ers.

---

²⁶ Er is een dienstverleningsovereenkomst afgesloten tussen de TDBV en FPD.

Voeding

Eén keer per dag wordt voeding verstrekt: een magnetronmaaltijd, en een half brood en beleg voor de avond en het ontbijt van de volgende ochtend. De maaltijd kan worden opgewarmd in een magnetron die per kamer beschikbaar is. Sommige bewoners vinden de hoeveelheid voeding te weinig.

De verstrekte voeding voldoet aan de eisen die de DJI aan de kwantiteit en kwaliteit van de voeding stelt.

Door bewoners worden vooral verse artikelen gemist zoals komkommers en tomaten.

Winkel

De winkel bestaat uit een ruimte voorzien van automaten. Deze automaten zijn voorzien van rookwaar, frisdrank, (houdbare) voedingsmiddelen zoals gevriesdroogde noodels en zelfs zakjes peper en zout à € 0,30, toiletspullen, telefoonkaarten en postzegels. Het assortiment is beperkt maar wel onlangs op een enkel onderdeel aangepast na overleg met de gedeco. Acht bewoners kunnen tegelijk naar de winkel waarbij twee vth'ers toezicht houden. Het wekelijkse zakgeld à € 7,50 (contant) wordt door de bewoners veelal gespendeerd. Maximaal mag een bewoner wekelijks € 50,- besteden maar de meeste bewoners hebben hierover niet de beschikking.

Bibliotheek

Feitelijk heeft de locatie Merwehaven geen bibliotheek, behoudens een boekenrek in de recreatieruimte. Er zijn geen binnen- en buitenlandse kranten beschikbaar voor de bewoners. Vth'ers nemen wel eens een gratis krant als Metro en Spits mee en allochtone vth'ers voorzien de bewoners wel eens van een buitenlandse krant. De bewoners hebben niet de mogelijkheid om van extern informatie te betrekken. De bewoners vinden het aanbod van 'de bibliotheek' te beperkt en zijn er snel op uitgekeken.

2.2.4 Dagprogramma

Er wordt geen arbeidsactiviteit aangeboden. Wel is er voor een beperkt aantal bewoners de mogelijkheid om een 'baantje' als afdelingsreiniger te vervullen dat, naast het zakgeld, € 7,50 aan extra inkomsten per week genereert.

In het navolgende wordt nader ingegaan op de vormgeving van de activiteiten waar de bewoners recht op kunnen doen gelden.

Sport

De sportactiviteit vindt plaats op dezelfde locatie als de luchtactiviteit -een luchtkooi op de kade en op een open dek dat is gesitueerd op de Stockholm en is omsloten door de woonverblijven. Er is geen sportvloer maar resp. een betonnen en stalen ondergrond. Er hangen baskets voor het spelen van basketbal maar enkele zijn defect.

Meestal willen de bewoners met elkaar voetbal spelen. Het gaat dan om maximaal tien spelers, omdat de ruimte niet meer deelnemers toestaat. Er wordt tussentijds gewisseld om ook andere bewoners van de afdeling de gelegenheid te geven om te sporten.

Er is geen gekwalificeerde instructeur lichamelijke oefening en sport beschikbaar. Twee vth'ers hebben in de luchtkooi het toezicht; één staat er buiten. Nagenoeg alle respondenten vinden de sportfaciliteiten te beperkt en missen de mogelijkheid tot fitnessactiviteiten. De directie geeft desgevraagd aan momenteel de mogelijkheden tot fitnessactiviteiten te onderzoeken.

Spelmateriaal zijn volgens de respondenten niet meer beschikbaar en ook wordt door de bewoners een sportinstructeur gemist.

Recreatie

Onlangs is een nieuwe activiteitenleider aangesteld met van de directie de opdracht om 'zoveel mogelijk activiteiten te organiseren'. Betrokkene is ambitieus en kent de organisatie van binnenuit omdat hij eerder als vth'er heeft gewerkt. Als eerste actie in zijn nieuwe functie heeft hij de middelen aangevuld; er zijn nu spellen op elke kamer en voor de recreatiezaal is er ook voldoende voorraad. Hij wil de voorwaarden scheppen om eenmaal per drie weken een gezamenlijke activiteit per afdeling te organiseren; eenmaal per maand wil hij een grotere activiteit organiseren waarbij de vth'ers dan actief zijn betrokken als begeleider en zijn plan is ook om meer variëteit in de sportactiviteiten aan te bieden door het aanbod van volleybal, softtennis, badminton, etc.

De activiteitenleider geeft aan dat bepaalde bewoners moeilijk te bereiken zijn zoals Chinezen en Indiërs. De taal is een beperking en zij houden bijvoorbeeld niet van voetbal.

In de huisregels is aangegeven dat men recht heeft op zes uur recreatie per week. De directie is van mening dat men feitelijk meer uren aanbiedt vanwege het gevoerde regime waarbij de kamers zoveel mogelijk niet zijn afgesloten tussen 8.30 en 12.00 uur en tussen 13.00 en 17.00 uur. De recreatiezaal is ingericht met een TV, voetbalspel (waarvan het balletje in beheer is bij de

vth'ers), sjoelbak, enige spelletjes en telefoons. Voorts hangt er in iedere zaal een brievenbus voor spreekbriefjes met functionarissen en de cvt. Er staan negen tafels met stoelen. Tevens is er een boekenrek gevuld met wat boeken in verschillende talen, de bibliotheek. De activiteitenleider geeft aan dat hij onlangs wat boeken heeft gekregen uit de bibliotheek van PI De Schie om de collectie wat aan te vullen.

De activiteitenleider is van mening dat voor bewoners een verblijf van vier maanden het maximum is, daarna zijn zij uitgekeken op de mogelijkheden tot ontspanning. De houding van vth'ers naar bewoners vindt hij betrokken en sociaal. Dat betaalt zich terug in het gedrag van de bewoners naar medewerkers. Intimidatie onder bewoners komt volgens hem wel voor. Indien dit wordt gesignaleerd dan volgt door tussenkomst van een afdelingshoofd overplaatsing naar een andere kamer.

Luchten

Iedere afdeling heeft de mogelijkheid om dagelijks een uur in de buitenlucht te verkeren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een tweetal omkooide en met worteldoek afgeschermd oppervlakten van ruim 200 m² welke zijn gelegen op de kade waaraan de Stockholm is afgemeerd. Per luchtactiviteit verblijven zo'n veertig- tot zestigtal bewoners op iedere luchtplaats. De luchtplaats is niet voorzien van eenabri om te schuilen tegen regen en er zijn geen voorzieningen om zich actief te kunnen verpozen zoals een rekstok of tafeltennistafel. De luchtkooi wordt tevens gebruikt als ruimte voor de sportactiviteit. Op de luchtactiviteit wordt toezicht gehouden door twee vth'ers in de kooi terwijl één toezichthoudende vth'er is opgesteld buiten de kooi.

Het luchten bij verblijf van een bewoner op de observatieafdeling vindt plaats in een ruimte die identiek is aan een observatiecel maar waarvan de ruit uit het raam is verwijderd. Tussen het traliewerk door stroomt zo frisse lucht naar binnen. Er is geen verticaal zicht naar buiten mogelijk. De commissie van toezicht oordeelt deze luchtmogelijkheid als te beperkt.

2.2.5 Sancties

Het toe te passen sanctiebeleid is vastgelegd in het document richtlijnen straffen en maatregelen van de locatie Merwehaven. Indien de sanctie van afzondering op 'eigen kamer' wordt opgelegd betekent dit dat de bewoner bij collectieve activiteiten op zijn kamer moet verblijven. Gezien het meerpersoonskamergebruik is deze afzondering nooit solitair maar wordt zij wel als beperking ervaren omdat contact met cultuurgenoten, die elders op de

afdeling verblijven, voor de gesanctioneerde bewoner niet mogelijk is. De afdelingshoofden geven aan wel behoefte te hebben aan de mogelijkheid tot solitaire afzondering in een ruimte, niet zijnde de OBS en dat hiervoor misschien de mogelijkheid ontstaat indien de druk op de capaciteit afneemt. Het sanctiebeleid wordt toegepast door de afdelingshoofden die daartoe bevoegd zijn op basis van een namens de minister van Justitie opgemaakte beschikking van de sectordirecteur TDBV. Alvorens van de bevoegdheid tot sanctioneren gebruik te kunnen maken volgen de afdelingshoofden van de locatie een applicatiecursus detentierecht bij het opleidingsinstituut van DJI. Voordat een sanctie wordt opgelegd heeft het afdelingshoofd zo mogelijk overleg met de functionaris die het rapport heeft opgemaakt. Een aantal opgemaakte (sanctie)beschikkingen en onderliggende rapporten geven blijk van een duidelijk omschreven feitencomplex en heldere overwegingen tot sanctionering.

Bewoners geven in de interviews aan het toegepaste sanctiebeleid in het algemeen redelijk en billijk te vinden. Ook vinden zij dat de vth'ers de mogelijkheid om te sanctioneren niet primair gebruiken om regulerend op te treden. Zij treden niet op als politieagent, gaan eerst het gesprek aan en geven een waarschuwing.

Citaat bewoner: 'Je moet er echt wat voor doen voordat je wordt gerapporteerd'. De cvt is van mening dat de sanctieafhandeling en oplegging binnen de locatie respectievelijk zorgvuldig en proportioneel zijn en oordeelt weinig klachten gegrond. Zij heeft wel aanmerkingen bij de kwaliteit van de opgemaakte rapportages; deze zijn vaak summier en bevatten veel stijl- en schrijffouten. De cvt acht het sanctiebeleid een goed middel om de orde binnen de locatie te handhaven wegens de zich voordoende onderlinge culturele verschillen. Indien bewoners in afzondering zijn geplaatst op de OBS-afdeling en er is sprake van permanente observatie door een camera, dan wordt hiervoor een separate beschikking opgemaakt.

2.2.6 Gedetineerdencommissie

De geïnterviewde reinigers constateerden dat er de laatste maanden geen gedeco-overleg had plaatsgevonden. Er wordt sinds enige tijd door de afdelingshoofden regelmatig gesproken met een vertegenwoordiging van bewoners. Deze vertegenwoordiging is met name samengesteld uit de reinigers omdat deze veelal wat langer verblijven en daardoor beter op de hoogte zijn van de gang van zaken en noden en behoeften van bewoners. Het overleg had aanvankelijk meer een ad hoc karakter maar wordt sinds kort meer

gestructureerd met het oogmerk om iedere zes weken met elkaar te overleggen. Van het overleg worden verslagen opgemaakt waarvan een aantal recente door de onderzoekers is ingezien. Naar aanleiding van het gedeco-overleg is o.a. het assortiment van de winkel op een enkel onderdeel aangepast.

Bewoners geven aan niet op de hoogte te zijn van de rol en functie van een gedetineerdencommissie. De vth'ers laten blijken niet allemaal op de hoogte te zijn van de rol en functie van een gedetineerdencommissie.

2.3 Veiligheid

2.3.1 Voorzieningen

De locatie Merwehaven heeft voor beide boten één centraal toegangsgebouw. Dit gebouw biedt een gescheiden toegang tot de Reno en de Stockholm. Bij deze toegangen vindt de detectie van medewerkers en bezoekers plaats. Beide boten hebben de beschikking over een centraalpost van waaruit deurbediening op afstand plaatsvindt. Op de centraalpost komt een groot aantal beelden binnen van camera's die de gang van zaken in de boten observeren. De beelden zijn van goede kwaliteit en bieden ook de mogelijkheid om de omgeving van de boten te observeren. De beelden van de buitenzijde kunnen worden bewaard; de beelden van de binnenzijde niet. Ook de beelden van de camera's in de observatiecellen komen binnen op de centraalpost²⁷. Een aantal geslaagde ontvluchttingspogingen in de periode kort na de ingebruikname vormde aanleiding om de Stockholm geheel 'in te pakken' in een kooiconstructie met detectie-alarm. Bij afwijkende bewegingen wordt een camera automatisch gericht op de locatie waar deze beweging plaatsvindt. Tijdens de onaangekondigde inspectie werkte de PZI, de personenzoekinstallatie²⁸ waarmee de medewerkers alarm kunnen slaan en waarop zij alarmmeldingen ontvangen, niet naar behoren en werd meegedeeld dat de leverancier de apparatuur aan het herstellen was. De vth'ers gaven op dat moment aan meer vertrouwen te hebben in de werking van de portofoons.

2.3.2 Naleving

De entree van de onaangekondigde inspectie viel samen met de komst van een veertigtal vth'ers van wie de dienst een aanvang nam. De bij deze inspectie

---

²⁷ Mits hiertoe een beschikking door of namens de directie is opgemaakt.

²⁸ Ook wel 'piepers' genoemd.

betrokken inspecteurs namen waar dat de het grote aantal medewerkers dat in een korte tijd door de detectievoorzieningen moest -personen door de detectiepoort en bagage door de scan- leidde tot concessies aan de regel dat men 'piepvrij' naar binnen moet. Een aantal medewerkers mocht door zonder piepvrij door de detectie te gaan.

Het viel de onderzoekers ook op dat door deze medewerkers hun persoonlijke mobiele telefoon kennelijk mee naar de werkplek mag worden genomen.

De dienst verstrekt mobiele telefoons aan functionarissen die tijdens kantooruren en in voorkomend geval daarbuiten, goed bereikbaar moeten zijn zoals directie, afdelingshoofden, terugkeerfunctionarissen en hoofd medische dienst.

Het calamiteitenplan wordt geacht bekend te zijn onder de medewerkers.

Vth'ers geven aan dat in hun inwerkperiode wordt gevraagd om het plan in te zien tijdens een vrij moment. Onlangs zijn door de afdelingshoofden de procedures die gelden bij calamiteiten voorafgaande aan de dienst doorgenomen. Dit vond plaats voor aanvang van de dienst; de vth'ers moesten eerder op het werk verschijnen. Er werd gewerkt met een presentielijst en een eindtoets en de resultaten waren bevredigend.

Er staat maandelijks een calamiteit oefening gepland op een van beide boten. Tot nu toe heeft deze oefening uitsluitend plaatsgehad op de Reno. De op 27 maart 2006 op de Stockholm geplande ontruimingsoefening is, om volgens de directie 'gegronde redenen', niet doorgegaan. De redenen hielden in dat er sprake was van onrust onder de bewoners naar aanleiding van publicatie van het artikel over de Stockholm in Vrij Nederland.

Medewerkers reageren tijdens de inspectie verschillend op de vraag hoe zij moeten optreden bij brand. De één zegt insluiten, de ander juist uitsluiten en zo snel mogelijk evacueren; het juiste antwoord staat, volgens een reactie van de directie, in relatie tot de omvang van de brand hetgeen bij de geïnterviewde vth'ers kennelijk niet voldoende duidelijk was.

Bewoners maken zich, vanwege de Schipholbrand, zorgen over de brandveiligheid.

2.4 Vertrek

Met alle bewoners wordt kort na hun binnenkomst, bij voorkeur de dag erna, gesproken door een terugkeerfunctionaris (tkf). In dit gesprek wordt aandacht besteed aan hun rechtspositie en wordt gewezen op de mogelijkheid om met enige materiële steun van de internationale organisatie voor migratie (IOM)

terug te keren naar het land van herkomst. Onderwerpen die in dit gesprek aan de orde komen zijn: de uitzettingsprocedure, de plaatsing in een huis van bewaring voor vreemdelingenbewaring, de vooruitzichten met betrekking tot de uitzetting, het al dan niet willen meewerken van de vreemdeling aan de uitzetting, de contacten met een advocaat, de procedure bij de rechtbank, het contact met de ambassade of consulaat en het vaststellen of de vreemdeling wil meewerken aan zijn uitzetting. Indien de vreemdeling aangeeft niet te willen meewerken dan wordt door de tkf aan hem meegedeeld dat de uitzettingsprocedure wordt voortgezet en wordt verwezen naar een advocaat. De tkf'ers geven aan dat in het algemeen bij binnenkomst niet wordt beschikt over voorinformatie over de geplaatste vreemdeling. Wel wordt door de vreemdelingenpolitie een geleideformulier meegezonden met enige summiere informatie over de aangehouden persoon.

De tkf heeft vooral vervolcontacten met bewoners die hebben aangegeven te willen meewerken aan hun vertrek. Het merendeel van de bewoners, genoemd wordt 70%, wil niet aan de uitzetting meewerken of blijkt uiteindelijk toch niet te willen meewerken. De ervaring leert dat de voortzetting van de in bewaringstelling bij sommige bewoners er toe leidt om uiteindelijk toch mee te werken aan vertrek.

De tkf'ers hebben de ervaring dat sommige vreemdelingen geregeld terugkeren in de vreemdelingenbewaring. Het beleid is thans dat bij dit herhaalde terugkeren de vreemdelingenpolitie intensiever rechercheert om de identiteit te achterhalen.

Met bewoners die minder actief zijn in medewerking heeft de tkf contact op eigen initiatief, op aangeven van de vth'ers, van zorgverleners of van IND-functionarissen.

Indien een vreemdeling tijdens zijn verblijf aangeeft te willen meewerken aan zijn vertrek dan wordt door de IND, op aangeven van de tkf, contact gelegd met ambassades/consulaten en met relaties in het land van bestemming. Indien er vervolgens reisdocumenten beschikbaar komen dan volgt overplaatsing naar het UC Rotterdam.

Bij vertrek uit de locatie Merwehaven houdt de rol van de tkf op; de IND blijft dan proceseigenaar.

Bij opheffing van de bewaring heeft de tkf een gesprek met de bewoner en zorgt hij voor middelen om bijvoorbeeld op een bestemming aan te komen.

De standaardprocedure is dat een vreemdeling bij opheffing van de bewaring naar het Centraal Station van Rotterdam wordt gebracht.

De ervaring is dat landen als China, Algerije en Marokko niet meewerken aan terugkeer als er (identiteits-) documenten ontbreken.

De vreemdelingenpolitie is leidend in het uitzettingsproces, de IND regelt de presentaties bij ambassades. De tkf werkt nauw samen met IND; fungeert als intermediair tussen bewoner en IND. De tkf kan de besluitvorming rond opheffing van de bewaring niet beïnvloeden.

De tkf'ers zijn van mening dat, tenzij een rechter de vreemdelingenbewaring opheft, de uitzettingsprocedure en daarmee de bewaring moet worden voortgezet. Zij vinden om deze reden dat er geen sprake kan zijn van een maximale verblijfsduur in bewaring.

De tkf beschouwt zich niet als een individuele hulpverlener doch als een liaisonfunctionaris tussen vreemdelingenpolitie, IND en bewoner in het uitzettingsproces. Om die reden is er nagenoeg geen aandacht voor die bewoners die aangeven niet te willen meewerken aan vertrek.

De zes tkf'ers kunnen de case load net aan. Eén van de afdelingshoofden is hun leidinggevende.

De tkf'ers uiten zich in het interview positief over de onderlinge samenwerking van functionarissen in de locatie. De onderlinge sfeer is slagvaardig en gericht op het streven er wat van te maken.

Bij de vth'ers ontbreekt vaak het inzicht in de redenen waarom sommige bewoners zo lang in de locatie verblijven; uitleg door de tkf daarover is geregeld nodig en vindt ook daadwerkelijk plaats. De tkf geven aan dit in de toekomst wel vaker te willen doen, bijvoorbeeld in een werkoverleg.

Bij opheffing van de bewaring bestaat bij zorgfunctionarissen wel eens de behoefte om enige vorm van nazorg te regelen; dit is lastig bij het veelal plotselinge vertrek.

De GV is bezig om contact te leggen met kerkelijke organisaties in de regio om enige vorm van hulpaanbod na opheffing van de bewaring te organiseren. Het is voorgekomen dat een moskee, op verzoek van de islamitisch geestelijk verzorger, (materiële) ondersteuning aan een bewoner na opheffing van de bewaring heeft aangeboden. Dit is eerder een incident dan een structurele praktijk.

Via het Leger des Heils is er kleding voor bewoners beschikbaar bij vertrek.

3 Conclusies en oordeel

3.1 Algemeen

Direct gekoppeld aan de primaire aanleiding tot het onderzoek, de reportage in Vrij Nederland, kan niet worden gesteld dat er in de locatie Merwehaven van de detentieboten sprake is van structurele misstanden en/of een verstoorde relatie tussen bewoners en de vreemdelingtoezichthouders (vth'ers).

Door alle respondenten die in het onderzoek zijn geïnterviewd wordt in het bijzonder ten aanzien van de relatie tussen bewoners en vth'ers aangegeven dat deze getuigt van respect voor elkaar. De onderzoekers hebben niet kunnen vaststellen dat deze relatie in sterke mate wordt beïnvloed door misbruik van eenzijdige functionele macht door de vth'ers naar de bewoners.

De onderzoekers hebben geconstateerd dat de voorzieningen die de bewoners ter beschikking staan nagenoeg allemaal voldoen aan de vereisten uit de Penitentiaire beginselenwet maar als sober kunnen worden gekwalificeerd. Het feit dat bewoners vanwege het gevoerde dagprogramma beschikken over veel bewegingsvrijheid binnen de afdeling doet aan deze soberheid niet af omdat zowel de feitelijke bewegingsruimte als de beschikbare middelen om invulling te geven aan deze bewegingsruimte, beperkt zijn.

Vele betrokkenen waarmee de onderzoekers spraken zijn van mening dat de locatie, vanwege het sobere karakter van de geboden voorzieningen, niet is toegerust op een langdurig verblijf van bewoners; hierbij wordt door hen een periode van vier tot zes maanden genoemd.

De RSJ handhaaft haar eerdere conclusie (toezichtbezoek 23 februari 2005) dat het niveau van het regime en het niveau van de materiële en sociale omstandigheden voldoende zijn afgestemd op een korte verblijfsduur. Naar mate de detentieduur toeneemt, vormen de beperkingen van het regime en de omstandigheden een bezwaar.

Een tweetal incidenten, waar in de reportage in Vrij Nederland aan werd gerefereerd, kon door de onderzoekers op basis van beschikbare documentatie en een interview met betrokken bewoners en functionarissen nader worden onderzocht²⁹. Hierbij is gebleken dat er door de betrokken medewerkers niet moedwillig op een onbetamelijke wijze met de bewoners is omgegaan; in de presentatie naar derden is er hoogstens sprake van (geveinsde) onverschilligheid.

Van de overige incidenten kon niet worden achterhaald waar de bron lag.

De locatie Merwehaven van de Detentieboten Zuid-Holland is een voorziening die op veel aspecten afwijkt van die van het reguliere gevangeniswezen. Zo is de voorziening in een snel tempo tot stand gebracht met vermijding van allerlei complexe en tijdrovende bestuurstechnische processen. De sector TDBV van de DJI heeft de afgelopen jaren getoond doelmatig, flexibel en slagvaardig te kunnen zijn hetgeen ook tot uitdrukking komt in de gevoerde bedrijfscultuur die tijdens het onderzoek van de locatie Merwehaven is aangetroffen.

In dit onderzoek wordt evenwel geconstateerd dat de dagelijkse bedrijfsvoering, ruim een jaar na de start van de organisatie, nog wordt beïnvloed door veel incidenten met een uiteenlopend karakter, variërend van vechtpartijen tussen bewoners, (pogingen tot) ontvluchting, de plotselinge opvang en nazorg aan getraumatiseerde vreemdelingen vanwege de brand op het detentie- en uitzetcentrum Schiphol-Oost, tot spanningen onder bewoners als gevolg van de publicaties in Vrij Nederland. Dit alles vergt veel van medewerkers en in het bijzonder van het leidinggevende echelon dat binnen de locatie Merwehaven operationeel verantwoordelijk is voor bijna alle processen: de afdelingshoofden. Deze functionarissen komen daardoor op dit moment nog onvoldoende toe aan hun belangrijkste taak: het begeleiden van het primaire proces op hun afdeling. Dit uit zich ondermeer in de beperkte mogelijkheden die zij hebben om inhoud te geven aan begeleiding van de vth'ers, terwijl deze aangeven behoefte aan sturing te hebben, in het ad hoc karakter van werkoverleg dat er soms wel en soms niet is, in de fragmentarische documentatie van het gedrag van bewoners en niet in de laatste plaats hun beperkte beschikbaarheid ten behoeve van die bewoners, welke hoofdzakelijk is gekoppeld aan incidenten.

---

²⁹ Dit betrof het incident waarbij koffiemelk in plaats van melk werd verstrekt en het incident waarbij een gedetineerde met heet water werd overgoten.

De conclusie is echter ook dat genoemde bevindingen veelal worden onderkend door alle betrokkenen bij het operationele proces van de Merwehaven en dat de directie de ambitie heeft om op tal van punten nog verbeteringen na te streven.

3.2 Rechtspositie

Bejegening

Met betrekking tot bejegening is de conclusie dat de situatie niet veel anders is dan bij het toezichtbezoek van de RSJ in 2005. De bewoners vinden dat ze correct en met respect worden bejegend zowel door de medewerkers van de DJI-Pool als door de medewerkers van de G4S. De inzet en betrokkenheid van het personeel vormen een gunstige factor. De contacten zijn evenwel niet veelvuldig en de diepgang is, gezien de werkervaring en het opleidingsniveau van de medewerkers, beperkt.

Huisregels

Een toelichting op de regels is een onderdeel van de intake van nieuwe bewoners. In het algemeen kunnen de regels wel aan de bewoners worden uitgelegd, maar hier schiet de toelichting aan met name de bewoners van Chinese origine tekort. De huisregels zijn schriftelijk beschikbaar in het Nederlands, Engels, Frans, Duits en Arabisch, maar deze schriftelijke beschikbaarheid is nagenoeg niet bekend onder de bewoners.

Commissie van toezicht

Er is nagenoeg geen contact tussen vth'ers en leden van de cvt. De functie van de cvt en daarvan afgeleid die van de beklagcommissie, is, hoewel daar tijdens de intake door de vth'ers aandacht aan wordt besteed, onder de bewoners onvoldoende bekend. Ook de rol van de maandcommissaris is voor de bewoners onvoldoende bekend. Bewoners hebben geen mogelijkheid tot het inzien van juridische naslagwerken en er is in de locatie geen sprake van de mogelijkheid tot rechtshulpverlening. De commissie van toezicht pleit wel voor zo een voorziening.

Discriminatie

Voor meer dan hoogst incidentele discriminatie van bewoners door medewerkers zijn geen aanwijzingen. Discriminatie tussen en binnen verschillende etnische groepen kan wel eens plaatsvinden. Door bewoners

wordt gezegd dat met name binnen de Chinese gemeenschap intimidatie wel eens voorkomt.

Privacy

Privacy voor bewoners is in de verblijfsruimten nagenoeg niet aanwezig. Ook bij telefoneren in een aantal recreatiezalen komt de persoonlijke levenssfeer in het gedrang. Bij individuele gesprekken met functionarissen kan de privacy wel worden geborgd door gebruik te maken van een spreekkamer. Door de medewerkers wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met privacyaspecten.

Extern contact

De bewoners hebben de mogelijkheid om te telefoneren en bezoek te ontvangen. De mogelijkheden voldoen aan de wettelijke normen.

Geestelijke verzorging

Geestelijk verzorgers van verschillende denominaties zijn beschikbaar en de mogelijkheid tot het houden van erediensten is aanwezig. De mogelijkheden qua ruimtegebruik zijn voor groepsgesprekken met bewoners beperkt.

Medische zorg

De eerstelijns medische zorgvoorzieningen zijn in ruim voldoende mate beschikbaar door de dagelijkse aanwezigheid van vaste verpleegkundigen tussen 07.30 en 22.00 uur en het spreekuur van de huisarts op werkdagen tussen 09.00 en 12.00 uur. De persoon van de beschikbare huisarts varieert nogal. Dit heeft niet alleen consequenties voor de huisartsenzorg, maar ook de kwaliteit van de indicatiestellingen voor consulten door tweedelijns zorgfunctionarissen fluctueert daardoor. Dit kan leiden tot onderdiagnose en onderbehandeling. Hierdoor en door de beperkte beschikbaarheid van een psycholoog ten opzichte van het aantal bewoners, de beperkte mogelijkheden van vth'ers om psychosociale problematiek te onderkennen en te beschrijven alsmede door de door de zorgfunctionarissen geconstateerde grotere behoefte aan psycho-sociale zorg voor de doelgroep vreemdelingen, schiet de toegang tot psycho-sociale zorg, afgezet tegen de uitgangspunten van het project verantwoorde medische zorg van DJI³⁰, voor de bewoners te kort.

---

³⁰ Hierbij wordt uitgegaan van gelijkwaardigheid van medische en psycho-sociale zorg in de voorzieningen van DJI ten opzichte van die in het maatschappelijk verkeer.

Voeding

De verstrekte voeding voldoet aan de eisen die daaraan door DJI worden gesteld. Sommige bewoners klagen over een ontoereikende hoeveelheid. Behoudens met behulp van de waterkoker is er geen gelegenheid voor de bewoners tot het zelfstandig bereiden van voeding.

Winkel

De winkel bestaat uit een aantal automaten en kan door bewoners tweemaal per week worden bezocht. Het assortiment is beperkt en omvat uitsluitend houdbare voedingswaren. Verse producten zoals fruit en verse groenten, die kunnen dienen als aanvulling op de door de locatie verstrekte voeding, zijn niet beschikbaar.

Bibliotheek

Aan het begrip bibliotheek wordt inhoud gegeven door op elke recreatiezaal in een boekenkast een aantal boeken beschikbaar te hebben. Er zijn geen woordenboeken beschikbaar en ook voor de bewoners relevante juridische naslagwerken zoals de Vreemdelingenwet en de Pbw zijn niet voorhanden. Een bibliothecaris, die door bewoners kan worden geraadpleegd voor het vergaren van informatie, is niet beschikbaar.

Een bibliotheekruimte waarin, naast boeken, ook andere informatiebronnen, zoals kranten en tijdschriften, kunnen worden geraadpleegd ontbreekt. De bewoners kunnen dus geen gebruik maken van een bibliotheek met ruime mogelijkheden tot het vergaren van informatie.

Sport

De bewoners kunnen vier maal per week deelnemen aan een activiteit met een sportief karakter. Deze activiteit vindt plaats in een luchtkooi op de kade of op het binnendek van de Stockholm. Er is geen sportvloer en er zijn beperkte middelen om een variëteit aan sporten te beoefenen. Meestal kiezen de bewoners voor een partijtje voetbal waaraan maximaal tien bewoners van een afdeling kunnen deelnemen.

Er zijn geen voorzieningen beschikbaar die het voor bewoners mogelijk maken om te fitnessen terwijl alle respondenten aangeven dat de behoefte hieraan zeer groot is.

De sport wordt niet begeleid door een daartoe gekwalificeerde functionaris omdat deze niet beschikbaar is.

De voorzieningen voor sport en lichamelijke oefening zijn dus beperkt.

Recreatie

De mogelijkheden in tijd tot recreatie zijn ruim doch de mogelijkheden van invulling zijn beperkt. Feitelijk komt het er op neer dat bewoners zich op de afdeling vrij kunnen bewegen en medebewoners in hun verblijfsruimte kunnen bezoeken. De faciliteiten in de recreatiezaal omvatten voornamelijk enige spellen.

Luchten

Voor alle bewoners is er dagelijks de mogelijkheid om één uur te luchten in de luchtkooi. De luchtvoorziening voor de observatieafdeling kan niet worden aangemerkt als verblijf in de buitenlucht.

Sanctiebeleid³¹

De uitgangspunten van het sanctiebeleid zijn schriftelijk vastgelegd en vertonen overeenkomst met het beleid zoals dit in penitentiaire inrichtingen wordt toegepast.

Vanwege het collectieve karakter van het verblijf ontbreekt de mogelijkheid om, naast plaatsing in de observatiecel, een sanctie solitair ten uitvoer te leggen.

Gedetineerdencommissie

Er is sinds enige tijd sprake van een meer geformaliseerde gedeco en de indruk van de onderzoekers is dat de directie het overleg met de bewoners serieus neemt. Eerder had het overleg met bewoners meer een ad hoc karakter. De bewoners zijn zich echter nog onvoldoende bewust van de mogelijkheid van een gedeco om initiatieven te ontplooien en deze aan de directie voor te leggen. Ook de vth'ers zouden hiervan beter op de hoogte moeten zijn.

3.3 Veiligheid

Voorzieningen

De locatie Merwehaven is, qua voorzieningen, voldoende toegerust op het bestrijden van calamiteiten. Mede naar aanleiding van een aantal

---

³¹ De RSJ constateert dat de gedelegeerde sanctietoepassing aan afdelingshoofden een punt van aandacht is, dat door de RSJ in een breder verband zal worden bekeken.

ontvluchtingen kort na de ingebruikneming is het beveiligingsniveau verhoogd en zijn extra voorzieningen aangebracht zoals aanvullend traliewerk, extra detectie en extra camera's. Ook is naar aanleiding van de brand in het detentie- en uitzetcentrum Schiphol-Oost en op aangeven van de brandweer een aantal brandveiligheidsvoorzieningen verbeterd. De medewerkers geven aan zich in het complex voldoende veilig te voelen. Een calamiteit zoals een vechtpartij wordt door de camera's snel gesignaleerd en assistentie is snel ter plaatse. Het vertrouwen in de communicatie per portofoon is daarbij groter dan in de alarmering via de PZI omdat deze voorziening niet altijd naar behoren blijkt te functioneren.

Naleving

Tijdens de onaangekondigde inspectie is een niet altijd correcte toepassing van de instructie dat aan medewerkers slechts 'piepvrij' toegang wordt verschaft geconstateerd. Sommige medewerkers passeerden een signalerende detectiepoort. Voorts werd geconstateerd dat de bekendheid met de toepassing van veiligheidsinstructies binnen de organisatie een item is waar momenteel door de leidinggevenden serieus aandacht aan wordt besteed. Binnen de context van de huidige bedrijfsvoering moet de organisatie er echter aan werken dat deze aandacht een structureel karakter krijgt omdat bleek dat een voorgenomen maandelijkse calamiteitenoefening in maart jl., volgens de directie om gegronde redenen, was geannuleerd.

3.4 Vertrek

Het bedrijfsproces binnen de locatie Merwehaven kent enerzijds gerichtheid op de bewaring van vreemdelingen en anderzijds een gerichtheid op het vertrek van die vreemdelingen naar het land van herkomst of weer terug in de samenleving. De primaire functionarissen bij het proces van bewaring, de vth'ers, hebben een focus op het verblijf van de bewoners en leveren geen functionele bijdrage aan het vertrekproces omdat zij daarmee onvoldoende op de hoogte zijn en hen ook niet wordt gevraagd om daarin te participeren. Zij geven evenwel aan geïnteresseerd te zijn in de status van de bewoners en de omgeving van het vertrekproces. De tkf'ers geven blijk van kennis van het uitzettingsproces; hun focus is vooral gericht op het proces van uitzetting in samenwerking met autoriteiten van de vreemdelingendienst en de IND.

Incidenteel wordt hen wel eens gevraagd om aan vth'ers een toelichting te geven op een individuele casus of, breder, uitleg te geven over de uitzettingsprocedure.

Bewoners kunnen worden geconfronteerd met uitzetting of een onverwachte opheffing van de bewaring. Meer kennis bij de vth'er over de casuïstiek van een bewoner kan er voor zorgen dat de vth'er een actieve rol speelt in de voorbereiding van de bewoner op het vertrek.

Gestructureerde uitwisseling van kennis tussen vth'ers en tkf'ers -over het uitzettingsproces van bewoners- in het belang van de bewaring ontbreekt.

4 Aanbevelingen

4.1 Aanbevelingen voor de Dienst Justitiële Inrichtingen

1. Uniformeer de kledingvoorschriften voor vreemdelingtoezichthouders gezien de samenwerking tussen de DJI-poolers en de G4S-medewerkers en ook mede gezien de plannen om de DJI-Pool structureel in te bedden binnen DJI.
2. Reduceer de 'span of control' van de functiebegeleider van de DJI-poolers.

4.2 Aanbevelingen voor de locatie Merwehaven

4.2.1 Algemeen

3. Ontlast de afdelingshoofden zodanig dat informatie-uitwisseling met vreemdelingtoezichthouders onder andere door regelmatig werkoverleg geborgd is.

Screening

4. Verbeter het inkomst- en plaatsingsproces door meer stabiliteit te brengen in het team van de inkomstafdeling.

Verblijf

5. Vervang versleten matrassen.
6. Draag zorg voor serviesgoed dat niet de sporen van eerder gebruik vertoont.

4.2.2 Rechtspositie

Bejegening

7. Ontlast de afdelingshoofden zodanig dat de afdelingshoofden niet vooral op basis van incidenten contact hebben met de bewoners.

Huisregels

8. Maak de huisregels zodanig onbelemmerd beschikbaar en zodanig toegankelijk dat de bewoners op de hoogte zijn van hun rechten en plichten.
9. Draag zorg voor een eensluidende handhaving van de huisregels door de vreemdelingentoezichthouders opdat de bewoners geen willekeur ondervinden.

Commissie van toezicht

10. Creëer een juridisch loket om de onzekerheid bij de bewoners tot het minimum te beperken als het gaat om hun rechtspositie.
11. Draag zorg voor een betere bekendheid van de rol en functie van de commissie van toezicht bij zowel vreemdelingentoezichthouders als bewoners.

Privacy

12. Tref geluidsisolerende voorzieningen opdat de bewoners ongestoord kunnen telefoneren.

Zorg

13. Draag zorg voor een meer uitgebreide rapportage over het gedrag van de bewoners ten behoeve van een betere voortgangscontrole en om problematisch gedrag en klachten beter te kunnen volgen.
14. Voorkom onderdiagnostiek en onderbehandeling van bewoners bij psychosociale problematiek.
15. Verbeter de continuïteit in de huisartsenzorg ten behoeve van de kwaliteit van de indicatiestelling door de huisarts.
16. Verruim de capaciteit van de extra zorgafdeling in overeenstemming met de noodzakelijke behoefte.

Winkel

17. Het is wenselijk om, in overleg met de gedetineerdencommissie, het assortiment van de winkel uit te breiden met verse producten als fruit en groente.

Bibliotheek

18. Maak het mogelijk dat de bewoners toegang hebben tot een uitgebreider boekenbestand, woordenboeken en juridische naslagwerken.

Sport

19. Creëer de mogelijkheid dat de bewoners wekelijks aan lichamelijke oefening kunnen doen met behulp van fitnessapparatuur.

Luchten

20. Tref een luchtvoorziening ten behoeve van de OBS-afdeling opdat het verblijf hierin kan worden aangemerkt als verblijf in de buitenlucht.

Gedetineerdencommissie

21. Formaliseer en faciliteer de gedetineerdencommissie.

4.2.3 Veiligheid

22. Draag zorg voor de borging van een technisch volledige bruikbaarheid van de veiligheidsvoorzieningen en voor de handhaving en naleving van de instructies dienaangaande, in het bijzonder als het gaat om de detectiepoort.

23. Laat calamiteitenoefeningen regelmatig plaatsvinden.

4.2.4 Vertrek

24. Creëer de mogelijkheid en draag zorg voor de gelegenheid voor een reguliere informatie-uitwisseling over de bewoners tussen de vreemdelingen-toezichthouders en de terugkeerfunctionarissen enerzijds gericht op de omstandigheden tijdens het verblijf in bewaring en anderzijds gericht op de omstandigheden na vertrek.

Bijlage A: Bronnen

Aanvaarkans van een tweede detentieboot in de Merwehaven, MARIN, Report No. 19712.620/1, 8 december 2004

Bedrijfshulpverlening, Detentiecentra Rotterdam, locatie Merwehaven.

Brandveiligheid van tijdelijk cellencomplex (detentieboot), Bibby Stockholm Rotterdam, Bevindingen, VROM-Inspectie, Arbeidsinspectie, Inspectie openbare orde en veiligheid, april 2006.

Calamiteitenplan, detentieboot 2, Detentiecentrum "Rotterdam", 29 juni 2004.

Detentiecentra Rotterdam, locatie Merwehaven, RSJ, 23 februari 2005.

Dienstinstructies, Detentiecentra Rotterdam, locatie Merwehaven, november 2005.

Gedragsprotocol, Detentiecentra Rotterdam.

Handboek rechtspositie gedetineerden, SDU uitgevers, Den Haag, 2004.

Huisregels, huis van bewaring beperkte gemeenschap voor vreemdelingenbewaring.

Jaarplan 2006, detentiecentra Rotterdam, september 2005.

Jaarverslag 2004/2005, Commissie van toezicht, Detentiecentra Rotterdam, locatie Merwehaven.

Richtlijnen straffen en maatregelen, Detentiecentra Rotterdam, locatie Merwehaven.

Suicidebeleid, Detentiecentra Rotterdam, versie 1.0.

Undercover op de illegalenboot, Vrij Nederland, Jaargang 67, nr. 12, 2006

Undercover op de illegalenboot (2), Vrij Nederland, Jaargang 67, nr. 13, 2006

Bijlage B: Afkortingen

cvt	commissie van toezicht
DC	detentiecentra
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DUC	detentie- en uitzetcentra
EZA	extra zorgafdeling
FPD	Forensisch psychiatrische dienst
gedeco	gedetineerdencommissie
GV	Geestelijke verzorging
G4S	Group 4 Securicor
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
ISt	Inspectie voor de Sanctietoepassing
LAA	landelijke afzonderingsafdeling
MD	medische dienst
OBS	observatiecel
Pbw	Penitentiaire beginselenwet
piw'er	penitentiair inrichtingswerker
PZI	persoonzoekinstallatie
RSJ	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
TDBV	Tijdelijke Directie Bijzondere Voorzieningen
tkf'er	terugkeerfunctionaris
UC	uitzetcentrum
VN	Vrij Nederland
vth'er	vreemdelingtoezichthouder

Bijlage C: Toetsingskader

Rechtspositie			
Specifiek toezichtcriterium	Hoofdvragen	(Aanzet tot een) norm	Algemene informatievragen
Justitiabele is op de hoogte van zijn rechten en plichten	1. Worden de gedetineerden geïnformeerd over de regels waar zij zich voor een goede uitvoering van de vrijheidsbeneming aan houden moeten?	De instelling informeert de justitiabele bij binnenkomst en gedurende detentie in een voor hem begrijpelijke taal over zijn rechten en plichten. (art. 41 lid 1 EPR en art. 56 Pbw) Gedetineerde vreemdelingen worden in het bijzonder gewezen op het recht om de consulaire vertegenwoordiger van zijn land van zijn detentie te informeren	Ontvangt de gedetineerde bij binnenkomst schriftelijke informatie (de huisregels) omtrent: de voorschriften voor bejegening van gedetineerden, de categorie waartoe hij behoort, de disciplinaire regels, de toegestane methoden om informatie in te winnen en klachten in te dienen en alle andere zaken die gedetineerden dienen te weten om hun rechten en plichten te begrijpen en zich aan te passen aan het leven in de inrichting?
	2. Worden de gedetineerden geïnformeerd over de klachtregeling voor gedetineerden?	Gedetineerden worden bij binnenkomst en verdere detentie gewezen op hun recht een bezwaar- of verzoekschrift in te dienen, zich te wenden tot de maandcommissaris, een klaag- of beroepschrift in te dienen. (art. 41 en 42 EPR en art. 56 Pbw)	Ontvangt de gedetineerde bij binnenkomst informatie (schriftelijk en mondeling) over de bezwaar- en klachtprocedure? Staat in de huisregels duidelijk en in begrijpelijke taal waartegen, op welke wijze en in welke gevallen een verzoek- of bezwaarschrift, beklag- of beroepschrift kan worden ingediend?

		Rechtsbijstand: gedetineerde heeft recht op rechtsbijstand. (art. 18 Gw en art. 65 Pbw)	Zijn er mogelijkheden om de gedetineerde (juridische)hulp te bieden bij het indienen van een klacht en/of het bijstaan gedurende de klachtprocedure?
De inrichting draagt zorg voor het garanderen van de rechten van de gedetineerde.	3. Hoe wordt voorkomen dat op rechten van gedetineerden geen onnodige inbreuken worden gemaakt?	Gedetineerden worden aan geen andere beperkingen onderworpen dan die welke voor het doel van de vrijheidsbeneming of in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting noodzakelijk zijn. (art. 2 lid 4 Pbw)	Draagt de inrichting er zorg voor dat de privacy gedurende celinspecties, bij het ontvangen van bezoek, bij urinecontroles alsook inzage van het penitentiaire dossier alleen bij uitzondering en zo min mogelijk wordt beperkt?
			Vinden inbreuken op de lichamelijke integriteit op grond van duidelijke voorschriften en alleen plaats in situaties waarbij een minder ingrijpend middel niet effectief is (gebleken) of niet voorhanden is?
		Het nemen van sanctionerende en geweldmaatregelen vindt na zorgvuldige afweging plaats (proportioneel), niet willekeurig en met in achtneming van de voorschriften en door daartoe bevoegde functionarissen (art. 35 Pbw, art. 1, 4, 5 en 51 lid 4 EPR)	Zijn er richtlijnen met betrekking tot sanctiebeleid?
			Komt het sanctie- en geweldbeleid overeen met wet- en regelgeving?
			Is het sanctiebeleid duidelijk voor medewerkers?
			Worden gedetineerden voldoende op de hoogte gesteld van het sanctiebeleid?
			Op welke wijze wordt intern toezicht gehouden op het zorgvuldig en proportioneel toepassen van sanctionerende en geweldmaatregelen?

			Wordt bij de toepassing van geweld achteraf de arts ingeschakeld om toe te zien op de conditie van de gedetineerde?
4. Waarborgt het dagprogramma de rechten van gedetineerden?		Levensovertuiging; gedetineerden zijn in de gelegenheid om geloofs- of levensovertuiging te belijden. (art. 41 lid 4 Pbw en art. 46 en 47 EPR)	Worden gedetineerden structureel in de gelegenheid gesteld om godsdienstige of levensbeschouwelijke bijeenkomsten bij te wonen en contacten met geestelijk verzorgers te hebben?
		Contact onderhouden buitenwereld: gedetineerden worden in de gelegenheid gesteld om contact met de buitenwereld te onderhouden. (art. 13 Gw, art. 36 t/m 40 Pbw en art. 43 en 45 EPR)	Worden gedetineerden in de gelegenheid gesteld om te telefoneren, post te ontvangen en te versturen en bezoek te ontvangen?
			Wordt rekening gehouden met geprivilegieerde post?
		Houdt het dagprogramma rekening met het recht van gedetineerden om minimaal eenmaal per week met personen buiten de inrichting te telefoneren?	
4. Waarborgt het dagprogramma de rechten van gedetineerden?		Toegang medische en psychische zorg; gedetineerden hebben de mogelijkheid om een arts, psychiater, psycholoog of tandarts te consulteren. (art. 42 Pbw en art. 26, 27, 29 t/m 32 EPR)	Hebben gedetineerden goede toegang tot de medische en psychische zorg, in het bijzonder de inrichtingsarts, psycholoog en tandarts?

		Onderwijs en kennisname nieuws; gedetineerden hebben met het oog op hun reïntegratie recht op deelname aan onderwijs en het kennismaken van nieuws. (art. 48 lid 1 Pbw en art. 45, 77 t/m 82 EPR)	Kunnen gedetineerden gebruik maken van onderwijsaanbod in en/of buiten de inrichting?
			Worden gedetineerden in de gelegenheid gesteld om dagelijks kennis te nemen van het nieuws?
			Worden zij in dit verband standaard in de gelegenheid gesteld de inrichtingsbibliotheek te bezoeken?
		Arbeid; gedetineerde heeft recht op deelname aan de in de inrichting beschikbare arbeid. (art. 47 Pbw en art. 71 t/m 76 EPR)	Kunnen gedetineerden gebruik maken van het arbeidsaanbod in de inrichting?
		Recreatie/sport; gedetineerde heeft recht op gebruik maken van sport- en recreatie-activiteiten. (art. 48 lid 2, 49 Pbw en art. 83 t/m 85 EPR)	Houdt het dagprogramma rekening met de wettelijk voorgeschreven uren voor recreatie en sport?
		Luchten; gedetineerde moet dagelijks een uur in de buitenlucht zijn. (art. 24, 49 lid 3 en 55 lid 1 Pbw, art. 86 EPR)	Worden gedetineerden in de gelegenheid gesteld om dagelijks een uur in de buitenlucht te zijn?
		Hygiëne; gedetineerde heeft recht op persoonlijke hygiëne. (art. 44 Pbw, art 18 t/m 24 EPR)	Is er voldoende ruimte voor persoonlijke verzorging?
Voedsel; de inrichting houdt rekening met geloof- en levensovertuiging bij het verstrekken van voedsel. (art. 44 lid 1 Pbw) Bij het aanbod van voedsel wordt rekening gehouden met, uit medisch oogpunt, goede kwaliteit en hoeveelheid. (art 25 EPR)	Wordt bij het aanbod van voedsel aan gedetineerden rekening gehouden met geloof- of levensovertuiging, en voldoende kwaliteit en kwantiteit?		

		Overleg en vertegenwoordiging; directie draagt zorg voor regelmatig overleg met gedetineerden over detentiezaken. (art. 74 Pbw)	Worden gedetineerden in de gelegenheid gesteld georganiseerd te overleggen met de directie?
	5. Heeft de inrichting aandacht voor het voorkomen van discriminatie?	De penitentiaire inrichting heeft aandacht voor het voorkomen van ongerechtvaardigd verschil in bejegening en het verbod op discriminatie (art. 1 Gw en art. 2 EPR)	Hoe komt gelijke behandeling en het verbod op discriminatie in de bejegening van gedetineerden tot uitdrukking?
	6. Wordt bij het samenplaatsen van gedetineerden in één verblijfsruimte rekening gehouden met de belangen van de gedetineerden?	Wordt bij de samenplaatsing van gedetineerden rekening gehouden met de contra-indicaties voor samenplaatsing? (art. 16 lid 2 Pbw, art. 11a Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing DJI)	Op grond waarvan wordt bepaald of er contra-indicaties zijn voor samenplaatsing?
Wie besluit of er sprake is van contra-indicaties voor samenplaatsing?			
Worden gedetineerden in de gelegenheid gesteld om hun voorkeur uit te spreken voor een celgenoot?			
De meerpersoonscellen voldoen aan specifieke eisen m.b.t. sanitair, ventilatie en verlichting. (art. 10 lid 2 en art 12a, Regeling eisen verblijfsruimte penitentiaire inrichtingen, DJI.)		Zijn er afsluitbare kastjes voor elke gedetineerde?	
		Is er een goede afgeschermd toilet- en wasgelegenheid?	
Op welke wijze wordt de privacy van de gedetineerde bij samenplaatsing gewaarborgd?		Wordt er met een wisselrooster gewerkt?	
Op problemen die zich voor doen bij samenplaatsing van gedetineerden wordt adequaat gereageerd.	Wordt adequaat gereageerd op problemen die zich voordoen bij samenplaatsing van gedetineerden?		

Justitiabelen die op grond van medische of psychische redenen, extra bescherming behoeven worden (vroegtijdig) geïdentificeerd.	21. Vindt er bij binnenkomst structureel screening van gedetineerden plaats?	De inrichting reageert bij binnenkomst van de gedetineerde adequaat op signalen en vormen van afwijkend en probleemgevend gedrag. (art. 2 lid 2, 16 en 43 lid 2 en 3 P en art 26, 29 en 100 EPR)	Is er een valide screening bij binnenkomst? Wie heeft een rol in de uitvoering van die screening? Waar/door wie worden de uitkomsten van screening bij binnenkomst besproken?
	22. Worden de juiste middelen door de inrichting ingezet, wanneer individuele gedetineerden problematisch gedrag vertonen?	De inrichting reageert adequaat op signalen indien gedetineerden tijdens hun verblijf in de inrichting problematisch of gestoord gedrag gaan vertonen. (art. 43 Pbw en art. 30 en 32 EPR)	Is er alertheid en aandacht bij uitvoerend personeel m.b.t. signalen van problematisch gedrag van gedetineerden?
			Weten uitvoerend medewerkers hoe ze signalen van problematisch gedrag aan de orde kunnen stellen?
			Is er structurele communicatie tussen uitvoerend personeel en staf?
			Worden individuele begeleidingsplannen opgesteld en gehanteerd?
	Gedetineerden die problematisch of gestoord gedrag vertonen krijgen een passende begeleiding.		Is er binnen de inrichting een afdeling waar gedetineerden die bijzondere zorg behoeven worden opgevangen?
			Zijn de processen om gedetineerden in landelijke of regionale voorzieningen binnen of buiten het gevangeniswezen te plaatsen effectief?

Veiligheid			
Specifiek toezichtcriterium	Hoofdvragen	(Aanzet tot een) norm	Algemene informatievragen
Voorzieningen in het kader van orde en veiligheid van de inrichting zijn te allen tijde technisch volledig bruikbaar en worden voortdurend volledig ingezet om de veiligheid te waarborgen	7. Zijn de veiligheidsvoorzieningen in de inrichting steeds operationeel en worden dagelijks alle handelingen verricht om de veiligheid van personeel en gedetineerden te waarborgen?	De veiligheidsvoorzieningen worden regelmatig onderhouden en gecontroleerd.	Hoe vaak worden de technische voorzieningen als detectiepoorten, sloten e.d. gecontroleerd?
			Is het beheer van geautomatiseerde systemen zodanig geregeld dat deze alleen gemuteerd kunnen worden door de bevoegde functionarissen?
			Is er een door de gemeente verstrekte gebruiksvergunning en zijn de eisen daarvan in het jaar voorafgaande aan de inspectie door een daartoe bevoegde instantie gecontroleerd en gefiatteerd?
			Zijn er interne regels die voorschrijven hoe te handelen in geval van het constateren van afwijken van het vereiste veiligheidspatroon van de inrichting?
			Worden er alarmmeldings-oefeningen gehouden?
			Worden alarmmeldingen en de reacties daarop geëvalueerd
			Hoe wordt gecontroleerd of het personeel alert reageert op de door de technische apparatuur geleverde informatie?

		Er is een calamiteitenplan dat de organisatie in staat stelt adequaat te reageren op ernstige incidenten en/of rampen.	Is er een calamiteitenplan? Welke onderwerpen worden in dit plan geregeld? Is het plan afgestemd met politie, brandweer, ambulancedienst en andere autoriteiten/voorzieningen? Worden er oefeningen gehouden met het plan?
Regelgeving gericht op handhaving orde en veiligheid wordt nageleefd.	8. Zijn medewerkers op de hoogte van en getraind in het hanteren van beperkende regels / geweldmaatregelen?	De instructies gericht op het beperken van de rechten van gedetineerden en in het bijzonder het toepassen van geweld voldoen in ieder geval aan de volgende eisen: - de instructies zijn conform de Geweldsinstructies Pl. (art. 40 EPR en art. 35 lid 4 Pbw) - op papier of elektronisch beschikbaar voor de medewerkers - in voor het personeel begrijpelijke taal opgesteld - worden in geval van wijziging beleid (of instructies) geactualiseerd.	Zijn er dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid beschikbaar?
			Komt de inhoud van de dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid overeen met wet- en regelgeving?
			Wordt de naleving van alle binnen de inrichting toegepaste regelingen en procedures door het management stelselmatig gecontroleerd, geëvalueerd en worden regelingen en procedures zonodig bijgesteld??
		Alle (executieve) medewerkers worden structureel geschoold en getraind zodat er altijd voldoende vaardigheid is in het toepassen van de instructies. Hierbij is aandacht voor proportionele toepassing. (art. 40, 55 lid 2 en 63 lid 1 EPR)	Zijn de dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid bekend? Worden alle (executieve) medewerkers voldoende geschoold in de dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid? Worden alle (executieve) medewerkers voldoende getraind in de dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid?

			<p>Wordt voldoende getoetst of executieve medewerkers voldoende vaardigheid hebben in het toepassen van de dienstinstructies gericht op handhaving van orde en veiligheid?</p> <p>Is bij het scholen en trainen van medewerkers, gericht op handhaving van orde en veiligheid, voldoende aandacht voor proportionele toepassing?</p>
		<p>Er is een calamiteitenteam dat getraind is om zorgvuldig en proportioneel geweld toe te passen. (art. 35 Pbw en art. 63 lid 3 EPR)</p>	<p>Bestaat er een calamiteitenteam?</p>
			<p>Is het calamiteitenteam voldoende uitgerust om zijn werkzaamheden te kunnen uitvoeren?</p>
			<p>Is het calamiteitenteam extra getraind op proportionele inzet?</p>
<p>Geweld, bedreiging en intimidatie binnen de inrichting wordt voorkomen.</p>	<p>10. Is er open communicatie tussen gedetineerden en medewerkers?</p>	<p>Communicatie tussen medewerkers en gedetineerden wordt gestimuleerd, zodat spanningen in omgang tussen gedetineerden en tussen gedetineerden en personeel geconstateerd kunnen worden. (art. 52 en 56 EPR)</p>	<p>Biedt het dagprogramma mogelijkheden voor communicatie tussen medewerkers en gedetineerden en wordt dit gestimuleerd?</p>
			<p>Is het klimaat van bejegening respectvol?</p>
			<p>Worden klachten m.b.t. bejegening serieus opgepakt?</p>
			<p>Werkt de inrichting aan (verbetering van) de bejegening?</p>
	<p>11. Waarborgt het inrichtingsbeleid dat onderling geweld, bedreiging en intimidatie wordt voorkomen?</p>	<p>Bij de samenstelling van groepen en groepsactiviteiten wordt rekening gehouden met risicoprofielen van gedetineerden. (art. 11 en 12 EPR)</p>	<p>Wordt er rekening gehouden met bekend zijnde beheers/ of beveiligingsrisico's van gedetineerden?</p>

			Zijn procedures omtrent winkelgoeden, belmomenten, bestellingen winkel, ruilen goederen etc. beschreven? (Dit kunnen elementen zijn die vatbaar zijn voor intimidatie en bedreiging)
			Is er regelmatig overleg m.b.t. justitiabelen met functionarissen uit verschillende disciplines?
			Worden daarbij beslissingen m.b.t. groepssamenstelling genomen?
		Er is gerichte controle op de aanwezigheid van contrabande ter vermijding van veiligheidsrisico's.	Welke controles vinden in het kader van onderzoek op contrabande plaats?
		Personeelsinzet is afgestemd op beheersrisico's.	Is op momenten van directe contacten tussen justitiabelen de personeelsinzet voldoende?
			Is er continuïteit in de teambezetting op de afdeling
		Incidenten worden geëvalueerd.	Worden voorkomende incidenten geëvalueerd?
			Leiden incidenten tot bijstelling van bestaand beleid?

Er wordt opgetreden tegen invoer van, handel in en gebruik van drugs.	12. Heeft de inrichting een samenhangend beleid gericht op voorlichting, begeleiding en bestrijding van drugs?	Er is een drugsbeleid dat voldoet aan de volgende eisen: - het is formeel vastgesteld. - medewerkers hebben kennis van de inhoud van het beleid. - er is samenhang tussen voorlichting, ontmoediging, begeleiding en bestrijding. - het beleid sluit aan op het zorgbeleid voor verslaafden. - er is sprake van evaluatie en bijstelling van beleid. (Nota Drugsontmoedigingsbeleid.)	Is er een vastgesteld drugsbeleid? Zijn medewerkers bekend met het drugsbeleid? Zijn de medewerkers betrokken bij het opstellen van het drugsbeleid? Is er voldoende samenhang in het beleid m.b.t. voorlichting, ontmoediging, bestrijding en zorg ten aanzien van verslaafden? Is actieve voorlichting een onderdeel van het vastgestelde drugsbeleid? Is er sprake van evaluatie van beleid wat kan leiden tot bijstelling van het beleid?
	13. Wordt er conform het vastgestelde drugsbeleid gewerkt?	Toepassing van het drugsbeleid behelst in ieder geval: - de gedetineerden worden geïnformeerd over de maatregelen die in het kader van drugsbeleid genomen kunnen worden. - verslaafden worden begeleid. - er vinden regelmatig (urine)controles plaats. - sancties worden consequent toegepast. (art. 29 Pbw)	Wordt het drugsbeleid kenbaar gemaakt aan de gedetineerden? Vinden in voldoende mate controles plaats? Wordt er consequent gesanctioneerd?

Er is aandacht voor integriteit, op incidenten wordt adequaat gereageerd.	14. Is de organisatie ingericht om de kans op integriteitsinbreuken te minimaliseren?	De organisatie is ingericht en personeel wordt ingezet op een wijze waarop de kans op het plaatsvinden van integriteitsinbreuken is geminimaliseerd. Daarbij hoort o.a.: - integriteit is structureel een onderdeel van het werkoverleg; - de organisatie kent zorgvuldige regels voor het omgaan met vertrouwelijke informatie waarover men beschikt.	Kunnen medewerkers bij het management terecht met integriteitkwesties?
			Toont het management een voorbeeldfunctie op het gebied van integriteit?
			Is integriteit een structureel onderdeel van werkoverleg, functioneringsgesprekken en opleidingen?
			Zijn VIR en WBP geïmplementeerd?
			Is er een vertrouwenspersoon met een duidelijke rol in het integriteitsbeleid?
	15. Is er sprake van een integriteitsbeleid	Er is een integriteitsbeleid dat tenminste voldoet aan: - het integriteitsbeleid is onderdeel van een bredere visie; - integriteit is ingebed in de organisatie; - het integriteitsbeleid draagt eraan bij dat medewerkers hun onafhankelijkheid, hun veiligheid en hun professionele rol ten opzichte van gedetineerden handhaven. (art. 1, 51, 52, 54 lid 1, 55 lid 4 en 56 EPR)	Is er een vastgesteld integriteitsbeleid?
			Is het integriteitsbeleid een herkenbaar onderdeel van de visie van de organisatie?
			Zijn medezeggenschap en medewerkers voldoende betrokken bij het opstellen van dit integriteitsbeleid?
	16. Worden medewerkers geïnformeerd over beleid en regelingen?	Voldoende op de hoogte zijn behelst in ieder geval dat medewerkers beleid, protocollen, regelingen, gedragscode, ambtseed, regeling aannemen geschenken e.d. kennen (art. 55 EPR)	Zijn medewerkers op de hoogte gebracht van de regels op het gebied van integriteit, incl. de gedragscode?

	17. Zijn doelstellingen en prioriteiten vastgesteld en worden o.g.v. gesignaleerde risico's maatregelen ingezet om de doelstellingen te beheersen?	De organisatie heeft het integriteitbeleid naar de eigen kenmerken van de organisatie en de locatie vertaald.	Is er een analyse van kwetsbare werkgebieden gemaakt?
			Tonen management en medewerkers zich bewust te zijn van de risico's op het gebied van integriteit?
			Kent het integriteitbeleid concrete, zo mogelijk meetbare doelstellingen?
			Kent het integriteitbeleid een duidelijke normstelling?
			Is er een overzicht van risicovolle functies?
		De organisatie heeft op de voor de organisatie gesignaleerde integriteitrisico's specifieke beheermaatregelen getroffen op o.a. de volgende terreinen: - werving en aanstelling van personeel; - inzet medewerkers; - opleidingen voor de medewerkers; - beoordeling van functioneren van medewerkers.	Speelt integriteit een rol bij het aannamebeleid en de introductie van nieuwe medewerkers?
			Is er sprake van voldoende functiescheiding bij risicovolle functies?
			Is er aandacht voor een evenwichtige samenstelling van de teams?
			Rouleren medewerkers periodiek tussen de afdelingen / teams?
			Rouleren de afdelingshoofden / teamleiders periodiek tussen de verschillende afdelingen / teams?
			Is integriteit een onderwerp in de opleidingsplannen van de medewerkers?
			Komt integriteit aan bod in het functioneringsgesprek?

			Zijn er maatregelen om de belemmeringen voor een open en transparante organisatie als gevolg van de aanwezigheid van verschillende bestemmingen in een locatie weg te kunnen nemen?
			Zijn er maatregelen om de belemmeringen voor een open en transparante organisatie als gevolg van de gebouwelijke structuur weg te kunnen nemen?
			Zijn er protocollen m.b.t. vertrouwelijke informatie?
			Stemt de inhoud van deze protocollen overeen met wet- en regelgeving (bv. VIR en WBP)?
	18. Wordt de goede uitvoering van beleid en beheersingsmaatregel en bewaakt en worden integriteitbreuken adequaat aangepakt?	Regelingen en procedures worden nageleefd.	Is er sprake van zelfcorrigerend vermogen door het uiten van kritiek, open communicatie, elkaar aanspreken op (on)gewenst gedrag en aanspreken door het management?
			Is er sprake van transparantie over afhandelingen van integriteitbreuken?
		Adequaat aanpakken van incidenten houdt in ieder geval in dat reacties op incidenten conform het opgestelde integriteitbeleid zijn.	Is de reactie op incidenten conform het integriteitbeleid? Worden integriteitbreuken achteraf geanalyseerd?

Vertrek			
Specifiek toezichtcriterium	Hoofdvragen	(Aanzet tot een) norm	Algemene informatie vragen
Verblijfsplan	Wordt er voor iedere bewoner een verblijfsplan opgemaakt ?	Het verblijf wordt systematisch beoordeeld op de specifieke omstandigheden van een bewoner en is gericht op de facilitering van het vertrek.	Wordt er altijd voor iedere bewoner een verblijfsplan opgemaakt en is dit gericht op terugkeer?
Er wordt geanticipeerd op de verblijfsomstandigheden van de bewoner na vertrek	Houdt men rekening met de omstandigheden, waarin de bewoner terecht komt na vertrek?	Men geeft zich rekenschap van de omstandigheden waarin de bewoners worden gebracht bij terugkeer of opheffing bewaring en indien nodig treedt men in contact met ketenpartners opdat maatregelen getroffen kunnen worden.	Is er een vertrekprotocol?

Bijlage D: Inspectieprogramma

Donderdag 6 april 2006, onaangekondigde inspectie

7.30 uur	Aankomst
8.00 uur	Wekken op afdeling E om 8.15 uur
8.30-9.30 uur	Buitenactiviteit E2 in luchtkooi 4 en recreatie E1
8.30-9.30 uur	Luchten in luchtkooi 3 afdeling K
9.30-10.30 uur	Bezoek afdeling J bezoekzaal 2
9.30-10.30 uur	Winkel afdeling L
10.30-12.00 uur	Oriëntatie binnen het complex
12.00-13.00 uur	Lunch
13.00-14.30 uur	Dossiers <ul style="list-style-type: none"> ▪ Meldingen incidenten ▪ Rapporten met sancties ▪ Uitdraai alle bewoners met verblijfstijd ▪ Inzage in bewonersdossiers
14.30-15.15 uur	Werkoverleg dek 01
15.00-16.00 uur	Dossiers

Dinsdag 11 april 2006

9.00-9.30 uur	Onderlinge introductie
9.30-13.00 uur	Interviews van 45 minuten met executief personeel (leidinggevend en niet-leidinggevend, DJI en G4S) geselecteerd obv personeelslijst en dienstrooster en spreiding in aanstellingsduur in spreekkamer met 2 à 3 tegelijk.
13.00-13.30 uur	Lunch
13.30-14.30 uur	DJI-Pool
15.00-16.30 uur	G4S

Woensdag 12 april 2006

10.00-10.30 uur	Onderlinge introductie
10.30-11.30 uur	Schouw onder begeleiding van afdelingshoofd met beveiliging in portefeuille
11.30-12.30 uur	Interview cvt
12.30-13.00 uur	Lunch
13.00-16.00 uur	Interview bewoners

Donderdag 13 april 2006

8.45-9.00 uur	Onderlinge introductie
9.15-10.45 uur	Interview zorgfunctionarissen: FPD-psychiater, huisarts, psycholoog, twee verpleegkundigen
11.00-12.00 uur	Interview geestelijke verzorging
12.15-12.45 uur	Interview activiteitenleider
13.00-14.00 uur	Lunch
14.00-15.30 uur	Interview terugkeerfunctionarissen
15.45-16.45 uur	Interview locatiedirecteur, plv locatiedirecteur

Donderdag 20 april 2006

10.30-12.00 uur	Interview sectordirecteur TDBV, plv. sectordirecteur TDBV
-----------------	---

Donderdag 27 april 2006

10.30-12.00 uur	Interview redacteur VN-reportage
-----------------	----------------------------------

Mei 2006 Incidentonderzoek - Detentieboten Zuid-Holland locatie Merwehaven
Inspectie voor de Sanctietoepassing
Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming

Bijlage E: Foto's